T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

İMAM HATİP ORTAOKULU ÖĞRENCİLERİNİN İÇSEL DİNİ MOTİVASYONLARIYLA OKUL MOTİVASYONLARI İLİŞKİSİ: ERZİNCAN İLİ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Nuray YAVUZ ŞİMŞEK

Danışman
Doç. Dr. Mehmet Zeki GÖKSU

OCAK 2025, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

"İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin İçsel Dini Motivasyonlarıyla Okul Motivasyonları İlişkisi: Erzincan İli Örneği "**Yüksek Lisans**" tezim tarafımca incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim. Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun birbiçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Nuray YAVUZ ŞİMŞEK

T.C.

ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri

Program Adı: Tezli Yüksek Lisans

Tez Başlığı: İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin İçsel Dini Motivasyonlarıyla Okul Motivasyonları İlişkisi: Erzincan İli Örneği

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 50 sayfalık kısmına ilişkin 17/01/2025 tarihinde ***Turnitin*** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı**:** %20**'** dır.

Filtrelemeye **alıntılar dahil** edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimeden daha az** örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 17/01/2025

Danışman : Doç. Dr. Mehmet Zeki GÖKSU **Öğrenci:** Nuray YAVUZ ŞİMŞEK

KILAVUZA UYGUNLUK

"İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin İçsel Dini Motivasyonlarıyla Okul Motivasyonları İlişkisi: Erzincan İli Örneği" başlıklı Yüksek Lisans Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan	**Danışman**
Nuray YAVUZ ŞİMŞEK	Doç. Dr. Mehmet Zeki GÖKSU

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç Dr. Mehmet Zeki GÖKSU danışmanlığında **Nuray YAVUZ ŞİMŞEK** tarafından hazırlanan **"İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin İçsel Dini Motivasyonlarıyla Okul Motivasyonları İlişkisi: Erzincan İli Örneği"** adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı'nda **Yüksek Lisans Tezi** olarak oy birliğiyle kabul edilmiştir.

17/01/2025

JÜRİ:

Danışman	:	**Doç. Dr. Mehmet Zeki GÖKSU**	İmza
Üye	:	**Doç. Dr. Muzaffer ÜZÜMCÜ**	İmza
Üye	:	**Doç. Dr. Fatümetül Zehra GÜLDAŞ**	İmza

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun …. /…./…… tarih ve ……sayılı kararı ile onaylanmıştır.

……. /…..…../ ……..…

Prof. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Öncelikle hayatı boyunca ilim talep edip o yolda yürüyenlere faydalı olması duasında olduğum bu araştırmayı nihayete erdiren Rabbime şükürler olsun. Sonrasında tez yazım sürecinde fikirleri, nahif üslubu ve rehberliğiyle her daim yanımda olan değerli tez danışmanım Doç. Dr. Mehmet Zeki GÖKSU'ya teşekkürlerimi sunmak isterim.

Tezin yöntem ve analizleri sürecinde yardımlarını tatlı dili, güler yüzü ve tüm samimiyetiyle bana bahşeden, varlığıyla tezi bitirmemde çok büyük cesaret aşılayan çok kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Feyza KARSLI'ya ne kadar teşekkür etsem azdır.

Yüksek Lisans eğitimi almamı çok isteyip beni bu konuda cesaretlendiren, maddi ve manevi desteğini esirgemeyen ve her daim yanımda olup bana bu süreci kolaylaştıran değerleri tarif edilemez annem, babam ve kardeşlerime, kıymetli eşim Hüseyin ŞİMŞEK'e ve her daim destekçim olan ve beni bu süreçte yalnız bırakmayan dostlarım Semra ECER ve Handan İNAN'a çokça teşekkür ederim.

Dinimizin ilk emrini hayatım boyunca benliğimi tatmin etmek için değil Yaratan Rabbim adına yerine getirmeyi, ilim yolcusu ve hizmetkarı olmayı, önce kendim sonra ilmi dileyen herkese nasip etmesini Yüce Allah'tan niyaz ederim.

Nuray Yavuz Şimşek, Erzincan, 2024

İMAM-HATİP ORTAOKULU ÖĞRENCİLERİNİN İÇSEL DİNİ MOTİVASYONLARIYLA OKUL MOTİVASYONLARI İLİŞKİSİ: ERZİNCAN İLİ ÖRNEĞİ

Nuray YAVUZ ŞİMŞEK

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi, Ocak 2025

Danışman: Doç. Dr. Mehmet Zeki GÖKSU

ÖZET

Bu araştırmanın temel problemi "İmam hatip ortaokulu öğrencilerinin okul motivasyonlarında içsel dini motivasyonun etkisi var mıdır?" şeklindedir. Alt problemleri ise "İmam hatip ortaokulu öğrencilerinin içsel dini motivasyonları okul motivasyonlarını anlamlı olarak yordamakta mıdır?", "İmam hatip ortaokulu öğrencilerinin içsel dini motivasyonları cinsiyet ve sosyoekonomik düzey değişkenlerine göre anlamlı farklılaşma göstermekte midir?", "İmam hatip ortaokulu öğrencilerinin okul motivasyonları cinsiyet ve sosyoekonomik değişkenlerine göre anlamlı farklılaşma göstermekte midir?" şeklindedir. Araştırmanın amacı ise imam hatip ortaokulu öğrencilerinin içsel dini motivasyonları ile okul motivasyonları arasındaki ilişkileri tespit etmeye çalışmaktır. Araştırma teorik ve ampirik bölümlerden oluşmaktadır. Araştırmada İçsel Dinî Motivasyon Ölçeği ve Okul Motivasyon Ölçeği kullanılmıştır. Anket formu, Erzincan ili ve ilçelerindeki tüm imam hatip ortaokullarında öğrenim gören 248 öğrenciye uygulanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler SPSS 20 istatistik programı kullanılarak, cinsiyet ve sosyoekonomik düzey açısından değerlendirilmiştir. Bu bağlamda içsel dini motivasyon ile okul motivasyonu arasında zayıf düzeyde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Cinsiyet ile içsel dinî motivasyon arasında anlamlı bir ilişki tespit edilemezken cinsiyet ile okul motivasyonu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sosyoekonomik düzey ile içsel dini motivasyon arasında anlamlı bir ilişki tespit edilemezken sosyoekonomik düzey okul motivasyonu arasında anlamı bir ilişki tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Dindarlık, İçsel Dinî Motivasyon, Okul Motivasyonu, İmam Hatip Ortaokulu

THE RELATIONSHIP BETWEEN IMAM-HATİP MIDDLE SCHOOL STUDENTS INTRINSIC RELIGIOUS MOTIVATIONS AND SCHOOL MOTIVATIONS: THE CASE OF ERZINCAN PROVINCE

Nuray YAVUZ ŞİMŞEK

Erzincan Binali Yıldırım University

Graduate School of Social Sciences

Master's Thesis, January 2025

Supervisor: Assoc. Dr. Mehmet Zeki GÖKSU

ABSTRACT

The main problem of this research is "Does intrinsic religious motivation have an effect on Imam Hatip secondary school students' school motivation?". The sub-problems of this research are as follows: "Do the intrinsic religious motivations of imam hatip middle school students significantly predict their school motivation?", "Do the intrinsic religious motivations of imam hatip middle school students show significant differentiation according to gender and socioeconomic level variables?", "Do the school motivations of imam hatip middle school students show significant differentiation according to gender and socioeconomic level variables?". The aim of the research is to try to determine the relationships between imam hatip middle school students' intrinsic religious motivation and school motivation. The research consists of theoretical and empirical sections. Intrinsic Religious Motivation Scale and School Motivation Scale were used in the study. The questionnaire form was applied to 248 students studying in all imam hatip middle schools in Erzincan province and its districts. The data obtained in the study were evaluated in terms of gender and socioeconomic level using SPSS 20 statistical program. In this context, a weak significant relationship was found between intrinsic religious motivation and school motivation. While no significant relationship was found between gender and intrinsic religious motivation, a significant relationship was found between gender and school motivation. While there was no significant relationship between socioeconomic level and intrinsic religious motivation, there was a significant relationship between socioeconomic level and school motivation.

Keywords: Religious Education, Intrinsic Religious Motivation, School Motivation Imam Hatip Secondary School

İÇİNDEKİLER

İMAM-HATİP ORTAOKULU ÖĞRENCİLERİNİN İÇSEL DİNİ MOTİVASYONLARIYLA OKUL MOTİVASYONLARI İLİŞKİSİ (ERZİNCAN İLİ ÖRNEĞİ)

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK ..... **i**

TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI. ii

KILAVUZA UYGUNLUK ..... **iii**

KABUL VE ONAY TUTANAĞI ..... **iv**

ÖN SÖZ ..... **V**

ÖZET ..... **vi**

ABSTRACT ..... **vii**

İÇİNDEKİLER ..... **viii**

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ ..... **xi**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **xii**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Din ve Dindarlık 9

1.1.1. Dinin Tanımı 9

1.1.2. Dindarlığın Tanımı 13

1.1.2.1. Dindarlığın Enlemsel (Genişlemesine) Boyutları 15

1.1.2.1.1. İnanç (İdeolojik) Boyutu 15

1.1.2.1.2. Uygulama (Ritüel) Boyutu 16

1.1.2.1.3. Tecrübe (Duygu) Boyutu 16

1.1.2.1.4. Bilgi (Entelektüel) Boyutu 16

1.1.2.1.5. Etki (Sonuç) Boyutu 17
1.1.2.2. Dindarlığın Motivasyonel Boyutları 18
1.1.2.2.1. Dış Güdümlü Dindarlık 18
1.1.2.2.2. İç Güdümlü Dindarlık 19
1.2. Motivasyon ve Motivasyonla İlişkili Kavramlar 20
1.2.1. Motivasyon 20
1.2.2. Motivasyon Kuramları 24
1.2.2.1. Davranışçı Kuram 24
1.2.2.2. Bilişsel Kuram 24
1.2.2.3. Hümanist (İnsancıl) Kuram 25
1.2.2.4. Sosyo- Bilişsel Kuram 26
1.2.3. Motivasyonu Etkileyen Faktörler 27
1.2.4. Okul Motivasyonu 27
1.2.5. Okul Motivasyonu ve Din Eğitimi 30

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Evreni 34
2.2. Araştırmanın Örneklemi 34
2.3. Veri Toplama Araçları 34
2.3.1. Kişisel Bilgi Anketi 35
2.3.2. Okul Motivasyon Ölçeği 35
2.3.3. İçsel Dini Motivasyon Ölçeği 35
2.4. Etik Kurul Onayı 36
2.5. Verilerin Analizi 36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR

3.1. İmam Hatip Öğrencilerine İlişkin Betimleyici İstatistik Sonuçları 38

3.2. İçsel Dini Motivasyon ile Okul Motivasyonuna İlişkin Korelasyon Analizi Sonuçları 38

3.3. İçsel Dini Motivasyon ile Okul Motivasyonuna İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları 39

3. 4. Cinsiyete Göre İçsel Dini Motivasyonun t-testi Analizi Sonuçları 40

3.5. Cinsiyete Göre Okul Motivasyonunun t-testi Analizi Sonuçları 41

3.6. Sosyoekonomik Düzey ile İçsel Dini Motivasyon Arasındaki Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları 41

3.7. Sosyoekonomik Düzey ile Okul Motivasyonu Arasındaki Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları 42

SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER 44

KAYNAKÇA 51

EKLER 56

ÖZGEÇMİŞ……..……62

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

Bkz. : Bakınız

EBYÜ : Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

İHO : İmam-Hatip Ortaokulu

LGS : Liselere Geçiş Sistemi

SED : Sosyoekonomik Düzey

s.a.v : Sallallahu Aleyhi ve Sellem

MÜİF : Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

SAU : Sakarya Üniversitesi

DEU : Dokuz Eylül Üniversitesi

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1: Araştırmanın Alt Problemleri ve Veri Analiz Yöntemleri 37

Tablo 3.1: İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Betimleyici İstatistik Sonuçları 38

Tablo 3.2: İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin İçsel Dini Motivasyonu ile Okul Motivasyonu Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları 39

Tablo 3.3: İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin İçsel Dini Motivasyonu ile Okul Motivasyonu Arasındaki Regresyon Analizi Sonuçları 40

Tablo 3.4: Cinsiyet ile İçsel Dini Motivasyon Arasındaki Farka İlişkin T-Testi Sonuçları 40

Tablo 3.5: Cinsiyet ile Okul Motivasyonu Arasındaki Farka İlişkin T-Testi Sonuçları 41

Tablo 3.6: Sosyoekonomik Düzey ile İçsel Dini Motivasyon Arasındaki Farka İlişkin Anova Sonuçları 42

Tablo 3.7: Sosyoekonomik Düzey ile Okul Motivasyonu Arasındaki Farka İlişkin Anova Sonuçları 43

GİRİŞ

Geçmişi insanlığın başlangıcına kadar dayanan din olgusu insanın var oluşuyla birlikte tezahür etmiştir. Nitekim tarihsel sürece bakıldığında insanoğlu dini inanca sahip olmayan bireylerin varlığına şahit olmasına rağmen tamamı dini inançtan yoksun bir topluma şahit olmamıştır.[1] Bu bağlamda din insanın tecrübe alanında sürekli bir varoluşa sahiptir. İnsanın yeryüzündeki varlığını, yaşamın anlamı ve amacını sorgulamış olduğu, nereden geldim ve nereye gideceğim gibi varoluşsal sorular dinin ifade edilen sürekliliğinin bir sonucudur.

İnsanın var olduğu hemen hemen her yerde varlığını hissettiren din olgusunun inkarı kabul edilemez olumlu etkileri bulunmaktadır. İnsanın içine düştüğü varoluşsal bunalımlardan, günlük hayattaki sıkıntılardan kurtarmaya din olgusunun yardımı açıktır. Zira din, insana zor anında verdiği umut ve teselli ile onun en önemli sığınağı olmuştur.[2]

Din olgusu her birey için aynı değer ve öneme sahip değildir. İnsanoğlu doğumla beraber zorunlu olarak dahil olmuş olduğu kültüre sinmiş olan din olgusu ve yine onunla kültürleşme süreciyle içselleşmektedir. Bireylerin dini içselleştirme tarzlarına göre dindarlığın gerçek anlamı ortaya çıkmaktadır. Bağlanma tarzlarına bakıldığında bireylerin dini bağlanma tarzları bu durumu özetler niteliktedir. Zira bireylerin bağlı bulunduğu dini inancı içselleştirmesi ya da onu toplumsal menfaat aracına dönüştürmesi bireyin ifade edilen dindarlığının kalitesini de şekillendirmektedir.

Dinler mensuplarının dinini yaşayabilmesi için kendilerinden dinlerinin temel bilgilerini, ritüellerini, öğretilerini bilmesini ister. Dolayısıyla bireyin dini gelişimi noktasında bilgi faktörü son derece önemlidir. Nitekim dindar bireyin hayatında neyi, nasıl yapması gerektiği konusunda bilgi sahibi olması gerekir. Fakat dinsel bir bilgi, ancak inançla beraber bir anlam ifade eder. Mesela, bir oryantalistin İslam dini hakkında yüksek düzeyde bir bilgi birikimine sahip olup İslam'ın yapısını açıklaması mümkündür.

---

[1] Osman Cilacı, *Günümüz Dünya Dinleri,* (Ankara: Masaüstü Yayıncılık, 1995), 24, https://www.scribd.com/document/507470634/Yrd-Doc-Dr-Osman-Cilac%C4%B1-Gunumuz-Dunya-Dinleri-D%C4%B0B-Yay%C4%B1nlar%C4%B1-1995

[2] Günay Tümer, "Din", içinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1994), 9:317.

Fakat inançla temellenmediği sürece kişiyi dindar yapmak için bilgi düzeyi yeterli faktör değildir.

Günümüzde din eğitimi veren kurumlardan biri olarak karşımıza çıkan imam hatip ortaokullarında öğrenim gören bireyin dini gelişim psikolojisi açısından önemli işlevleri vardır. İmam hatip ortaokullarında alınan eğitimin öğrencilerin dindarlaşma sürecine katkısının olup olmadığı, olursa ne tür katkılar sağladığı tartışılır konular arasındadır. İmam hatip ortaokullarında okuyan öğrencilerin dinlerini ne düzeyde içselleştirip hayatlarına dahil ettikleri konusu araştırmamızın ilk konularındandır.

Her insanın hayatında motivasyonun yeri yadsınamaz bir gerçekliktir. Motivasyon bu hayatın her alanında varlığını hissettirmekle birlikte çocukluktan yetişkinliğe kadar devam eden okul hayatımızda da karşımıza çıkan bir olgudur. Bireyin ilgileri, istekleriyle şekillenebilen motivasyon zaman zaman dıştan gelen bir dürtüyle de hareket kazanabilmektedir. Yeterli düzeyde dini bilgiye sahip olup dini inancı olan bireylerin başlıca motivasyon kaynaklarını dinde bulup bulmadıkları, motivasyon kaynaklarını dinde arayan bireylerin inançlarını ne düzeyde içselleştirmeye çalıştıkları gibi sorular dinin insan hayatında önemli bir yeri olduğunu düşündürmektedir.

Din, bireyin hayatında doğumundan ölümüne kadar hayatının her anındaki olayları anlamlı kılmaktadır. Fakat din, inananlarından inanmasının yanında aklını kullanmasını da ister. Birey öncelikle neye inandığını bilmeli, dini hakkında bilgi sahibi olmalıdır. İçselleştirilmiş, özümsenmiş bir dini yaşam olarak düşünülen içsel dini motivasyon ise bireyi içten güdüleyerek hayatının farklı yönlerini etkileyen olgu olarak karşımıza çıkar.

Günümüzde bireylerin dini gelişimleri noktasında İlköğretim, Ortaokul, Ortaöğretim, Yükseköğretim kademelerinde din eğitimleri verilmektedir. Özellikle imam hatip ortaokullarında eğitim gören öğrencilerin din eğitimi ve dini içsel motivasyon alanında ortaya çıkan birçok soru bulunmaktadır. Nitekim araştırmamızın muhatabı olan "İmam hatip ortaokulunda öğrenim gören erkek ve kız öğrenciler içsel dini motivasyon ve okul motivasyonu yönünden ne tür değişikliklere haizdirler?" "Erkekler mi daha çok içsel dini motivasyona veya okul motivasyonuna sahiptir yoksa kızlar mı?" "Sosyoekonomik düzey içsel dini motivasyonu ve okul motivasyonunu etkiler mi?" şeklindeki sorular bu alanda cevaplanması gereken sorular konumunda bulunmaktadır.

Bu doğrultuda araştırmamız, imam hatip ortaokullarında öğrenim gören öğrencilerin içsel dini motivasyon ve okul motivasyonu düzeylerini etkileme durumunu ortaya koymayı amaçlamıştır. Dolayısıyla da içsel dini motivasyonun, inançları içselleştirilme seviyesi ve okul motivasyonunu etkilemesine yönelik fikirler sunacağı düşünülmüştür.

Nitekim dinin insan hayatında etkin ve yönlendirici bir role sahip olduğu düşünüldüğünde bu durumun imam hatip ortaokullarında eğitim gören öğrenciler üzerinde ne derece öncelikli ve etkili olduğu özellikle günümüzde ortaya konulması gereken önemli hususlardan birisini teşkil etmektedir.

Araştırmamızı yürütmek istediğimiz imam hatip ortaokulu öğrencilerinin içsel dini motivasyonları ile okul motivasyonları arasında anlamlı bir ilişki var mı? İçsel dini motivasyonları yüksek olan öğrencilerin okul motivasyonları da yüksek düzeyde midir? gibi sorular araştırmamıza ışık tutar nitelikte olup araştırmadan elde edilen bulgular ise bize durum hakkında fikir sunmuştur.

1.Araştırmanın Problemi

Araştırmanın temel problemi, "*İmam hatip ortaokulu öğrencilerinin okul motivasyonlarında içsel dini motivasyonun etkisi var mıdır?"* şeklinde düşünülmüştür. Araştırmanın alt problemleriyse şu şekildedir:

1. "İmam hatip ortaokulu öğrencilerinin içsel dini motivasyonları ile okul motivasyonları arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki var mıdır?"
2. "İmam hatip ortaokulu öğrencilerinin içsel dini motivasyonları okul motivasyonlarını anlamlı olarak yordamakta mıdır?"
3. "İmam hatip ortaokulu öğrencilerinin içsel dini motivasyonları cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılaşma göstermekte midir?"
4. "İmam hatip ortaokulu öğrencilerinin okul motivasyonları cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılaşma göstermekte midir?"
5. "İmam hatip ortaokulu öğrencilerinin içsel dini motivasyonları sosyoekonomik durumlarına göre anlamlı farklılaşma göstermekte midir?"
6. "İmam hatip ortaokulu öğrencilerinin okul motivasyonları sosyoekonomik durumlarına göre anlamlı farklılaşma göstermekte midir?"

2.Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı, imam hatip ortaokulu öğrencilerinin içsel dini motivasyonları ile okul motivasyonları arasındaki ilişkileri tespit etmeye çalışmaktır. Bu bağlamda imam hatip ortaokullarında aldıkları dini eğitimin; öğrencilerin dini içselleştirme doğrultusundaki etkilerini, içsel dini motivasyon seviyelerini ve içsel dini motivasyonları ile okul motivasyonları arasındaki ve içsel dini motivasyon ile okul motivasyonunun cinsiyet ile sosyoekonomik değişkenler arasındaki ilişkileri tespit etmek, araştırmanın amaçlarındandır.

3.Araştırmanın Önemi

İnsanın en önemli dini tecrübe alanı dindarlıktır. Hiçbir insan dindar olarak dünyaya gelmez. Onu dindar yapan pek çok etmen vardır. Biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel etmenler dindarlığın kaynaklarındandır.[3] Çoğu araştırmacılar bireyde meydana gelen yüce bir varlığa inanma ihtiyacı olduğunu belirtirler. İslam dininde bu ihtiyaç fıtrat kavramıyla ifade edilir. Hz. Muhammed (s.a.v.): *"Her doğan fıtrat üzere doğar. Sonra anne babasının vereceği terbiyeye göre Yahudi, Hristiyan veya Mecûsî olur."*[4] buyurmuştur. Nitekim bireyin dindarlaşmasında inanma ihtiyacı yeterli olmayabilir. Zamanla anlam arayışı gibi psikolojik etmenler de etkisini gösterir. Yukarıda bahsedilen fıtrat hadisinde olduğu gibi aile etkisi, sosyal çevre ve eğitim de bireyin dindarlaşma sürecine önemli katkı sağlayan diğer kaynaklardır.

Yaygın ve örgün eğitim kapsamında dini eğitim veren pek çok kurum vardır. Örgün eğitimin içerisinde yer alan imam hatip ortaokullarında okutulan meslek ve din bilimleri dersleri disiplinli bir dindarlığın oluşturulmasında önemli bir role sahiptir.[5] Kendini dini anlamda geliştiren, hayatını anlamlı kılıp ahlaki olgunluğa ulaşan, yaratıcısına ve kendine karşı sorumluluklarını yerine getiren bireyin okula karşı motivasyonunun da yüksek olacağı düşünülmektedir.

Dindarlık, akademik başarı, okul motivasyonunu inceleyen ortaokul, ortaöğretim ve lisans kademelerinde çalışmalara rastlanılmış, fakat ortaokul düzeyinde içsel dini

---

[3] Hayati Hökelekli, "Dindarlığın Kaynakları", içinde *Din Psikolojisi* ed. Hayati Hökelekli, (Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını,2010), 48-65.

[4] Buhârî, "Tefsîru'l- Kurân", 241 (No, 4775), "Cenâiz", (No.1358), "Kader", 3 (No.6599).

[5] Abdulkerim Bahadır, "Dindarlığın Kaynakları", 65.

motivasyon ile okul motivasyonu ilişkisini inceleyen bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Dolayısıyla bu araştırma içsel dini motivasyon ile okul motivasyonunu incelemesi yönüyle yapılmış ilk araştırma olması hasebiyle önemlidir. Bu araştırmayla içsel dini motivasyonun okul motivasyonuna katkısının tespit edilmeye çalışılmasının alanda yapılacak yeni çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

İşte bu noktada araştırmanın, imam hatip ortaokullarında öğrenim gören bireylerin içsel dini motivasyon düzeyleri ve okul motivasyonları arasındaki ilişkilerini, elde edilen verilere göre ortaya koyabilecek nitelikte olması, bu alanda yapılabilecek çalışmalar noktasında yol gösterici olabileceğine inandırmaktadır.

Araştırmanın varsayımları şu şekildedir:

-Araştırmada, gönüllü öğrencilere soruları cevaplamaları için yeterli süre verilmiştir.

-Araştırmada araştırma bulguları için ölçülen değişkenlerin yeterli düzeydedir.

-Seçilen araştırma yöntemi, çalışmanın konusuna ve hedefine uygundur.

-Araştırmada öğrencilerin ölçme aracına samimi cevap vermişlerdir.

4. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırma verileri 2023-2024 yılı Bahar Dönemi, Mayıs 2024 tarihindeki verilerle sınırlıdır.

2. Araştırma Erzincan ili ve ilçelerinin imam hatip ortaokulları ile sınırlıdır.

3. Araştırmada kullandığımız veriler, bu araştırmada kullanılan *"İçsel Dini Motivasyon Ölçeği"* ve *"Ortaokul Öğrencileri İçin Okul Motivasyonu Ölçeği"* nin geçerlilik ve güvenilirliği yönünde yapılmış olan ölçümlerle sınırlıdır.

4. Araştırma "içsel dini motivasyon" ve "okul motivasyonu" değişkenlerine etki edebileceği düşünülen cinsiyet ve sosyoekonomik düzey faktörleriyle sınırlıdır.

5. İlgili Çalışmalar

İlgili çalışmalar araştırıldığında ortaokul düzeyinde okul motivasyonu ile içsel dini motivasyon ilişkisini ele alan herhangi bir araştırmaya denk gelinmemiştir. Ancak benzer olarak dindarlık ve akademik başarı ilişkisine yönelik çalışmalar incelendiğinde karşımıza çıkan çalışmalar sıralanmıştır.

Söz konusu çalışmalardan biri Mustafa Alıcıkuşu tarafından yapılmıştır. Araştırmacı *"Lise Öğrencilerinde Dindarlık ve Akademik Başarı İlişkisi Kahramanmaraş Örneği"* adlı çalışmasında, ortaöğretim kurumlarında eğitim gören öğrenciler arasındaki dindarlık ve akademik başarı gibi değişkenleri araştırma yöntemlerinden nicel yöntemle incelemiştir. Araştırma sonucunda dindarlık ve akademik başarı ilişkisi pozitif yönde bulunmuş fakat bu ilişki istatistiki olarak anlamlı bulunmamıştır. [6] Bu konu ile alakalı başka bir çalışma ise Emine Çiğdem tarafından yapılan "*Pansiyonda ve Ailesi Yanında Kalan Liseli Öğrencilerin Umut, Dindarlık ve Akademik Başarı Durumlarının Karşılaştırılması"* adlı yüksek lisans tezidir. Bu çalışma, Sivas merkez ilçede, pansiyonda ve ailesinin yanında kalan 602 lise öğrencisiyle onların umut düzeylerini, akademik başarılarını, dini tutumlarını ve bunlar arasındaki ilişkiyi incelemek için yazılmıştır. Çalışma sonucunda ailesinin yanında kalan ile pansiyonda kalan lise öğrencilerinin akademik başarısı ile dini tutum düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir.[7] Konu ile ilgili yapılan bir diğer çalışma Erdem Şahin'in yazmış olduğu *"Orta Öğretim Öğrencilerinde Dindarlık Düzeyi ve Okul Başarısı İlişkisi (Kayseri-Sarıoğlan Örneği)"*dir. Çalışma Kayseri ilinin Sarıoğlan ilçesinde, ortaöğretim kurumlarının tüm kademelerinde okuyan öğrencilere uygulanmıştır. Dindarlık ile okul başarısı ilişkisini inceleyen bu çalışma ortaöğretim öğrencileriyle sınırlıdır. Araştırma sonucunda ise başarı ile dindarlık arasında anlamlı ve olumlu ilişki saptanmıştır. [8] Haldun Nalbant tarafından yazılan *"Üniversite Öğrencilerinde Dindarlık ile Başarı Algısı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma (MAKÜ Örneği)"* adlı çalışma Burdur'da öğrenim görmekte olan 420 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmanın hedefi üniversite öğrencilerinde dindarlık ile başarı algısı ilişkini ortaya koymaktır. Bu çalışma ise üniversite öğrencileri üzerinde etkili olmuştur. Çalışmanın sonucuna bakıldığında ise dindarlıkla başarı algısı arasında az da olsa bir ilişki olduğu tespit edilmiş fakat bu ilişki anlamlılık düzeyine ulaşmamıştır. Metin Güven tarafından yazılan *"Motivasyon Dindarlık İlişkisi"* adlı tez çalışması bulunmaktadır. Bu çalışma, Erzurum'da öğrenim görmekte olan üniversite ve lise

[6] Mustafa Alıcıkuşu, "Lise Öğrencilerinde Dindarlık ve Akademik Başarı İlişkisi Kahramanmaraş Örneği" (Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013).

[7] Emine Çiğdem, "Pansiyonda ve Ailesi Yanında Kalan Liseli Öğrencilerin Umut, Dindarlık ve Akademik Başarı Durumlarının Karşılaştırılması" (Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020).

[8] Erdem Şahin, "Ortaöğretim Öğrencilerinde Dindarlık Düzeyi ve Okul Başarısı İlişkisi (Kayseri-Sarıoğlan Örneği)", (Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019).

öğrencilerinden 471 kişiyle yapılmış, dindarlık ve motivasyon ilişkisini incelemekte ve dinin insanların yaşamındaki motive edici etkisini ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Araştırmada ilk olarak teorik bilgilere yer verilmiştir. Sonra akademik motivasyon ile içsel dinî motivasyon arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda içsel dini motivasyon ile akademik motivasyon arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Araştırmamıza içerik olarak en fazla benzeyen çalışma olmakla birlikte ortaokul öğrencilerine değil de üniversite ve lise öğrencilerine uygulanması yönüyle araştırmamızdan ayrılmaktadır.[9] *"Lise Öğrencilerinde Dindarlık Düzeyinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi"* isimli makale çalışması ise Selahattin Yakut tarafından yapılmıştır. Bu araştırma, Ankara'nın Polatlı İlçesi'ndeki 10 muhtelif lisenin tüm kademelerinde okuyan ergenlik dönemi içinde bulunan 710 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın hedefi ise öğrencilerin dindarlık düzeyleri üzerinde hangi değişkenlerin etkili olduğunu ortaya çıkarmaktır. Elde edilen bulgular sonucunda; cinsiyet, babanın mesleği, babanın eğitim durumu, ailede ölüm olayı yaşanması, anne babanın ayrı veya birlikte yaşamaları gibi değişkenlerin öğrencilerin dindarlık seviyeleri üzerindeki etkilerinin anlamlılık düzeyinde olmadığı fakat okul türü, sınıf, okul akademik başarısı, ailenin dindarlık düzeyi, annenin mesleği, annenin eğitim durumu, hayatın en uzun süresinin geçirildiği yer gibi değişkenlerin ise öğrencilerin dindarlık düzeyleri üzerinde anlamlı derecede etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.[10] Metin Çiftçi'nin yapmış olduğu *"İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Okul Motivasyonları (Erzurum İli Örneği)"* adlı tez araştırmasında imam hatip ortaokullarında okuyan öğrencilerin okul motivasyonlarında hangi değişkenlerin farklılaşmaya sebep olduğunu ortaya koyarak, öğrencilerin okul motivasyonlarının yükseltilmesi amacı tasarlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda; öğrencinin cinsiyeti, sınıfı, anne ve baba eğitim düzeyi, imam hatip ortaokuluna kaydolma sebebi, imam hatip ortaokuluna gitmeden önce Kur'an-ı Kerim okumayı bilme durumu ve imam hatip lisesine devam etme isteği ile ilgili sorularla öğrencilerin durumu belirlenmeye çalışılmış; bu etkenlerin okul motivasyon düzeylerinde farklılık oluşturup oluşturmadığı istatiksel olarak tespit edilmiştir. Araştırma, nicel

[9] Metin Güven, "Motivasyon Dindarlık İlişkisi", (Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011).

[10] Selahattin Yakut, "Lise Öğrencilerinde Dindarlık Düzeyinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 3/2 (2012).

araştırma yöntemlerinden tarama modeli çerçevesinde tasarlanmıştır. Bu çalışmada okul motivasyonları çeşitli değişkenler açısından incelenmiş fakat özellikle dindarlık değişkeni açısından incelenmemiştir.[11]

Yukarıdaki örnek çalışmalardan da anlaşılabileceği gibi konu ile alakalı ülkemizde ortaöğretim veya üniversite düzeyinde benzer çalışmalara rastlanılsa da ortaokul düzeyinde okul motivasyonu ile içsel dini motivasyon (dindarlık) ilişkisi bağlamında çalışmalar bulunmamaktadır. Bu nedenle yapmayı düşündüğümüz bu araştırma, benzerlerinden ayrışmaktadır. Okul motivasyonunun içsel dini motivasyonla (dindarlıkla) ilişkisi düşünüldüğünde ortaokul düzeyinde dinî alanda alınan eğitimin bireylerin okul motivasyonu ve içsel dini motivasyon (dindarlık) düzeylerini nasıl ve ne ölçüde etkilediği belirlenmeye çalışılarak özellikle dinî inançların bireylerin hayatlarında yadsınamaz bir yeri ve önemi ortaya konmaya çalışılacaktır.

[11] Metin Çiftçi, "İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Okul Motivasyonları (Erzurum İli Örneği)", (Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019).

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Din ve Dindarlık

1.1.1. Dinin Tanımı

Din, insanlık tarihinin başından itibaren insanın hem aklında hem kalbinde hem de toplum yaşamında yeri olan gerçekliktir. Geçmişte nasıl olduysa bugün de insanın duygularında, düşüncelerinde kalıcı olarak yer etmiş olan din, kendini insanoğluna hayatın başında hissettirmiştir.[12] Din, bireyin hayatında olduğu gibi toplumun yaşamında da etkin olup onu ayakta tutan en önemli kurumlardan biridir.[13] Bireyler için her zaman ehemmiyetini muhafaza etmiş, birey ve toplum için önemi yadsınamaz bir olgu olan din; pek çok ilim dallarının başlangıcı ve ilerlemesinde, tarih süresince insanın hayata ve kendisine bakışı ve anlam arayışında son derece etkili olmuştur.[14] Nitekim bulunduğumuz çağı anlamlandıran ve daha iyi bir seviyeye getirme çabası olan bilimin; insanı ve dünyayı kapsamlı bir şekilde anlamlandırması mümkün değildir. Zira insanın anlamlandırmak istediği aşkın bir varlık, varoluşsal sorular ve anlam arayışı ile ilgili konuların dinin yardımı olmadan cevap bulması tartışmalıdır.[15]

Bir varlığa inanmak, insanın ruh yapısının bir özelliği olmakla birlikte bugüne kadar inanma ihtiyacı duymamış topluma rastlanmamıştır.[16] Din Bilimleri araştırmaları

---

[12] Kerim Yavuz, "Dini İnancın Gelişmesinde Nativizm ve Tecrübecilik Problemi", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 7, (1986):130.

[13] Hasan Kayıklık, "Bireysel Dindarlığın Boyutları ve İnanç- Davranış Etkileşimi" *İslami Araştırmalar Dergisi*, 19/3 (2006):493.

[14] Günay Tümer, "Çeşitli Yönleriyle Din", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 28/1 (1986): 213.

[15] Ali Ulvi Mehmedoğlu, "Dindarlığın Peşinde: Din Psikolojisinde Araştırm, Ölçme ve Yorumlama Üzerine", *İslami Araştırma Dergisi,* 19/3, (2006):467.

[16] Ali Rıza Aydın, "İnanma İhtiyacı ve Dini Ritüellerin Psikolojik Değeri", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi,* 9/3 (2009):88.

ise insanlık tarihinde hiçbir din ve inanca bağlanmayan bir topluma rastlanılmadığı konusunda görüş birliği içindedir.[17] Tolstoy dinin, akıl sahibi insanlığın asli ve vazgeçilmez bir şartı olageldiğini ve öyle de kalacağını [18] dün de bugün de dinin, insan toplumlarının harekete geçiricisi olduğunu, nasıl kalpsiz yaşanmazsa din olmadan da akıl temelli bir hayat yaşanamayacağını vurgular.[19] Aklı başında bir kişi dini hayatına sokmadan yaşayamaz; çünkü neyi, nasıl yapması gerektiği hususunda ona yol gösterici olan yalnız dindir diye düşünür.[20]

İnsanoğlunda bulunan nereden, nasıl geldim? Dünyadaki yaşamımdan sonra nereye gideceğim? Dünyada yaşadıklarımın bir anlamı ve değerlendirmesi var mı? gibi düşünceler onu aşkın bir varlığı araştırmaya ve o varlığa sığınmaya itmektedir. İnsan için önemi yadsınamaz olan ve insanoğlunun var oluşundan itibaren her dönemde adından söz ettiren ve eksik olduğu hiçbir zaman dilimi görülmeyen din kavramı nedir sorusuna net ve tek bir cevap vermek zordur. Dinin tanımı farklı disiplinlerle birçok tanımla ifade edilebilir. Fakat tanımlamalar ne olursa olsun çoğu dinde ortak şu özellikler bulunabilir[21]:

- Kutsal bir varlığın kabul edilip onaylanması.
- İnanılan varlığın akıl, güç ve diğer yönlerden en üstün olması.
- Yüce varlığın insandan yerine getirmesini istediği ve istemediği davranışların olması.
- Tüm bunların sonucunda dini hayatın başlayacak olması.

Geçmişi insanlık tarihi kadar kadim olan din kavramının *''efradını cami ağyarını mani''*[*] olacak şekilde tanımları yapılmak istense de bu tanımların her biri eleştiriye açık olacaktır.[22] Din, çok geniş bir olgu olduğundan tüm dinleri kapsayacak bir genişliğe, metafizik yapısını izah edecek güçlü bir sezgiye, toplum yaşamına yansımalarını açıklayacak izaha sahip bir tanımının olması gerekir.[23] Nitekim din kelimesi mevzubahis

[17] Hüseyin Yılmaz, *Din ve Dindarlık,* (İstanbul: Hükmetevi Yayınları, 2014), 24.
[18] Lev Tolstoy, *Din Nedir?,* (İstanbul: Akvaryum Yayınevi, 2005), 12.
[19] Tolstoy, *Din Nedir ?,* 15.
[20] Tolstoy, *Din Nedir?,* 11.
[21] Kerim Yavuz, "Din Psikolojisinin Araştırma Alanları", Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 5 (1982):88.
[*] *Alınmaması gerekenleri dışarıda bırakan, alınması gerekli olanları ise içine alan, tam ve eksiksiz.*
[22] Beyazıt Yaşar Seyhan, Dindarlık ve Kişilik Açısından Sabır, (Bursa: Emin Yayınları, 2016), 22.
[23] Yahya Turan, *Kişilik ve Dindarlık,* (Ordu: Ensar Neşriyat, 2017), 96.

olduğunda tüm insanların aynı şeyi algılamadığını,[24] karşı tarafa aktarırken veya bir tarif, tanım yaparken çeşitli etkenlerin belirleyici olduğunu söyleyebiliriz.[25] Bu etkenlerden bazıları dinin mahiyeti, tanım yapanın karakteri, tanım yapılan zamanın durumu, dinlerin çeşitliliği, dinlerin değer problemi ve dinin kaynağı tartışmalarıdır.[26]

Dinin tanımlanmasında meydana gelen bu çeşitlilik bir taraftan din probleminin çetrefilliğinden bir taraftan bu tanımları yapan kişilerin subjektif düşünce ve duyuşlarındaki farklılıklara sahip oldukları dünya görüşlerinden kaynaklanmaktadır. Din, insanlık tarihinin derinliklerine nüfuz eden bir olgu olması hasebiyle insanların düşünce, duygu ve davranışlarında da çok derin etki bırakagelmiştir. Çok geniş bir alana sahip olan dinin doğru bir tarifi ancak sınırları kesin bir şekilde belirlendikten sonra yapılabilir.[27]

Dil alanının uzmanlarına göre din, Arapça *"deyn"* kelimesinden ortaya çıkan mastar veya isimdir. Semantik olarak *"belirli bir zamanda ödenmesi gereken borç"* anlamına gelen *"deyn"* kökü zamanla *"örf, âdet"* anlamında din olarak kullanılmıştır. Râgıb el-İsfahânî ise *"itaat"* ve *"ceza"* manalarına geldiğini ifade etmiştir. Arapça dışında Eski Farsça'da "daenâ", *"din"* anlamına gelmektedir. Ayrıca Sanskritçe'de *"dharma"*dan gelen *"darm"* veya *"drm"* kelimeleri ise *"din, inanç"* manalarını taşıyordu.[28]

Din kelimesinin Kur'an-ı Kerim'deki anlamlarına bakıldığında ise bireyin Allah'a, onun iradesine ve otoritesine boyun eğmesi, ona kulluk etmesi ve inanç ve inanca bağlı ahlaki sorumluluklar ifadeleriyle[29] ayrıca tapınma, itaat, İslâm, tevhid, şeriat, hüküm, hudûd, millet zül, yönetme-yönetilme, hesap, âdet, ceza anlamlarının kullanıldığı görülür.[30]

Din kelimesine verilen anlamlar, her disiplinin kendi alanı, yöntem ve amaçlarına göre değişiklik gösterir. Disiplinler dini kendi amaçları doğrultusunda tanımlamak

---

[24] Recep Yaparel, "Dinin Tarifi Mümkün Mü?", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4 (1987):403.

[25] Hasan Kayıklık, "Bireysel Dindarlığın Boyutları ve İnanç- Davranış Etkileşimi", 491.

[26]Ali Ulvi MehmedOğlu, "Dindarlığın Peşinde: Din Psikolojisinde Araştırma, Ölçme ve Yorumlama Üzerinde", 468.

[27] Günay Tümer, ''Çeşitli Yönleriyle Din'', 226.

[28] Tümer, "Din", 312.

[29] İlhami Güler, *Sabit Din Dinamik Şeriat,* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları,2012), 11.

[30] Tümer, "Din", 312.

temayülündedirler.[31] Örneğin psikoloji literatüründe din "i*nsan davranışına yön, yaşama anlam veren kutsal veya doğaüstü bir (veya birden çok) güç ve yaratıcı kavramına dayanan bir inançlar, semboller ve törenler sistemi"*[32] şeklinde tanımlanırken dine sosyolojik bakış açısıyla yaklaşan Emile Durkheim'a göre ise din *"kutsal şeylere göre birleşmiş inanç ve uygulama sistemidir, yani Kilise denilen tek bir ahlaki cemaatte birleşen, ona bağlı olanlar arasındaki inanç ve uygulamaların bir araya getirildiği bir sistem*" dir.[33] Dine, dini terminoloji bakış açısıyla yaklaşan Mısırlı alim Abdullah Draz ise din kelimesini *"iki taraf arasında, bir tarafın bağlılık ve hakimiyetine dayalı, karşılıklı bir ilişki*" şeklinde tanımlamıştır.[34] William James ise dini *"bireyin duyguları, fiilleri ve tecrübeleri"* olarak tanımlar.[35] James dine pragmatik yaklaştığından dolayı dinin varlığını bireye sağladığı yarar ölçüsünde kabul etmiş ve bu da onun din tanımını birey merkezli yapmıştır diyebiliriz.[36] James; dini, bireysel ve kurumsal ve din olmak üzere ikiye ayırmış ve bireysel din üzerine yoğunlaşmıştır. O, dinin ve Tanrı'nın gerçekliğinden çok insan hayatına sağladıkları fayda üzerinde durmuştur. İnsan yaşamına olumlu etkileri olduğunu kabul ettiği din ve Tanrı inancının hakkında da olumlu bir tavır takınmıştır.[37] Sigmund Freud dini, bazen *"saplantı nevrozu"*; bazen "*bebeklik arzularının tatmini"*; bazen de bir "*yanılsama"* olarak değerlendirmektedir.[38] Freud'un düşüncelerine katılmayıp din konusuna olumlu bakış açısıyla yaklaşan Erich Fromm ise dinden anladığını şöyle açıklar: *"Bir grup tarafından paylaşılan ve kişiye kendine bir yön bulmasını sağlayacak bir zemin ve bir tapınma nesnesi sunan düşünceler ve eylemler sistemi"*[39] Onun bu tanımında genelde olumlu din tanımlarında ortak bulduğumuz inanılacak şey, inanan ve ikisinin arasındaki iletişim durumları görülür. Ayrıca dinlerin isimleri, muhtevaları ve

[31] Erdoğan Fırat, "Din Psikolojisinde Konu ve Metot Problemi", *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 5 (1989): 33-34.

[32] Selçuk Budak, Psikoloji Sözlüğü, (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2000), 214.

[33] Emile Durkheim, *The Elemantary Forms Of Religious Life*, çev. Karen E. Fields, (New York: The Free Press, 1995), 44.

[34] Abdullah Draz, *Din ve Allah İnancı,* çev. Bekir Karlığa, (İstanbul: Bir Yayıncılık, 2001), 37.

[35] William James, *The Varieties of Religious Experience,* , (London :The Fontana Library,1962), 50.

[36] Ali Ayten, Psikoloji ve Din- Psikologların Din ve Tanrı Görüşleri, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2012), 18.

[37] Ali Köse, Ali Ayten, *Din Psikolojisi,* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2012), 27.

[38] Ayten, *Psikoloji ve Din,* 53.

[39] Erich Fromm, *Psikanaliz ve Din,* (İstanbul: Say Yayınları, 2015), 31.

tanımları çeşitli olsa da [40] Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam gibi kutsal kitaba sahip dinlerin inanç, ibadet ve ahlakla ilgili üç yönü de bulunur. [41] Yani bir olgunun din sayılabilmesi için öncelikle bir inanç sitemi sonra yüce kabul edilen varlıklara tapınmayı önceleyen bir ibadet sistemi son olarak insanlara iyiliği emredip kötülükten men eden bir ahlak sisteminin olması gerekir.[42]

Sonuç olarak denilebilir ki din, bireysel ve toplumsal alanda etkisini hissettiren inanan ve inanılan varlık arasındaki bağlılıktan oluşan tüm inanç, uygulama ve ahlaki değerlerin bulunduğu bir sistemdir.

1.1.2. Dindarlığın Tanımı

Çeşitli disiplinler kendi içlerinde ve diğer disiplinlerden ayrı bir şekilde din ve dindarlık kavramlarını tanımlamaktadır.[43] Din kavramının tanımlarında meydana gelen muhteliflik ve bundan ortaya çıkan belirsizlik genellikle dindarlık kavramı için de geçerlidir.[44] Dindarlık, din ile ilgili fikir ve davranışları içinde barındıran derin bir konudur. Muhtelif bakış açıları dindarlık kavramına farklı anlamlar yüklemiştir.[45] Din, söz konusu olduğunda akla kutsal bir öğreti gelirken dindarlık denilince ise o kutsal öğretinin insan ömründe hayat bulması olarak anlaşılabilir.[46] Din, kişinin Allah'la, diğer insanlarla ve varlıkla münasebetlerini düzenleyen ilahi kaynaklı öğretiler manzumesidir. Dindarlıksa bu öğretilerin insan idrakiyle kavranması ve insan eliyle bireysel ve toplumsal yaşama nakleden tarafıdır. Din, mahza hakikattir. Dindarlıksa bu hakikatin beşer aynasında görüntüsüdür.[47] Din; inanç, ibadet ve ahlakla ilgili tüm ilahi mesajları öğretirken dindarlık bu dinin yaşanması, vücut bulmasıdır.

---

[40] Yümni Sezen, *Sosyoloji Açısından Din: Dinin Temel Sosyal Müesseseler Üzerindeki Tesirleri*, (İstanbul: M.Ü.İ.F. Yayınları,1988), 13.

[41] Tuncay İmamoğlu, Ruhattin Yazoğlu, Vahdettin Başcı, Din Felsefesi, (Erzurum: Eser Basın Yayın Dağıtım Matbaacılık, 2016), 14.

[42] Yahya Turan, *Kişilik ve Dindarlık*, 108.

[43] Ali Ulvi Mehmedoğlu, Kişilik ve Din, (İstanbul: Dem Yayınları, 2004), 30.

[44] Necdet Subaşı, ''Türkiye Dindarlığı: Yeni Tipolojiler'', *İslamiyet Dergisi,* 4, (2002):19.

[45] Ümit Horozcu, ''Tecrübi Araştırmalar Işığında Dindarlık ve Maneviyat ile Ruhsal ve Bedensel Sağlık Arasındaki İlişki'', *Milel ve Nihal İnanç Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi,*7/1, (2010): 210.

[46] Hasan Kayıklık, "Bireysel Dindarlığın Boyutları ve İnanç-Davranış Etkileşimi", 491.

[47] "İlim, Hikmet, Marifet", (Erişim Tarihi 22.12.2024), https://www.mehmetgormez.com/ilimhikmetmarifet/dinvedindarlik-1-2-3.

Din ile teması olmayan bir insan bulmak neredeyse imkansızdır.[48] Din olgusu yalnız dindar olarak tanınan bireylerin değil toplumun bütününün ilgili olduğu bir konudur. Her insan kendini bir şekilde dinin karşısında konumlandırmıştır.[49] İnsanlar din karşıtı ya da tanrıtanımaz olurken bile din ile tersine de olsa bir yaşantıya geçmiş olmaktadırlar.[50]

Dindarlık, dini tecrübenin öznel alanında bulunan görece bir kavram olup [51] dinin bireysel yönüdür. Kişinin bağlanmış olduğu dini kavraması, yorumlaması ve bu kapsamda oluşturduğu davranışlarıyla ilgilidir.[52] Dindarlık, yaşama ve hissetme yönüyle bireysel, ortaya çıkan etkileri bakımından sosyal bir olgudur. Aynı zamanda dindarlık, bireysellik yönüyle subjektif bir yapıda olurken sosyal etkileri açısından objektif ve gözlenebilir bir özelliğe sahiptir.[53]

Dindarlık, kişinin yaşamında dinin ehemmiyetini ifade eden dine bağlı olma düzeyini belirten bir kavramdır. Denilebilir ki dindarlık, yaşanan dindir.[54] Bireyin ilahi varlığı kabul etmesi ve ona bağlılığından sonra iletişime geçmesi yani dini tecrübe yaşamasıdır.[55]

Dindarlık üzerine yapılacak araştırmaların, din olgusunun bireyin yaşantısında ne derece nüfuz ettiği bilgisini içermesi gerekir. Dindarlığın ölçümü noktasında yapılan çalışmalar farklı yaklaşımları meydana getirmiştir. Dolayısıyla bazılarına göre dindarlık tek boyutlu iken bazılarına göre ise çok boyutludur. Kanaatimizce bir dinde bulunması gereken esaslar çok boyutlu dindarlık anlayışıyla örtüşmektedir. [56] İşte bu noktada Glock ve Stark (1978) tarafından ortaya konan sınıflandırmanın kapsamlı olduğu ve farklı dinlere uyarlanabilme yönüyle elverişli olduğu gözden kaçmamaktadır. Araştırmamızda kullandığımız *"İçsel Dini Motivasyon"* ölçek maddelerinde de bulunan, Glock ve Stark

---

[48] İbrahim Gürses, *Dindarlık ve Kişilik*, (Bursa: Emin Yayınları, 2010), 23.

[49] Bahattin Akşit, Recep Şentürk, Önder Küçükkural, Kurtuluş Cengiz, Türkiye'de Dindarlık-Sosyal Gerilimler Ekseninde İnanç ve Yaşam Biçimleri, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2012), 11.

[50] Gürses, *Dindarlık ve Kişilik*, 23.

[51] Mustafa Öztürk, ''Ahlak Merkezli Bilgi Eksenli Dindarlık'', *Diyanet Aylık Dergi,* 200 (2007): 5.

[52] Turan, *Kişilik ve Dindarlık,* 109.

[53] Ahmet Onay, *Dindarlık, Etkileşim ve Değişim* (İstanbul: Dem Yayınları, 2004), 197.

[54] Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisine Giriş* (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2013), 43.

[55] Mebrure Doğan, ''Dindarlık, Sabır ve Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişkiler'', (Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014),14.

[56] Turan, *Kişilik ve Dindarlık,* 113-114.

tarafından sıralanan dindarlığın beş temel boyutundan söz edebiliriz. Hayati Hökelekli'nin *"Dindarlığın Genişlemesine Boyutları"* olarak adlandırdığı bu sınıflandırmanın beş temel boyutu şöyledir[57]:

1. Dini İnanç (İdeolojik) Boyutu
2. Dini Pratik (Ritüel) Boyutu
3. Dini Tecrübe (Duygu) Boyutu
4. Dini Bilgi (Entelektüel) Boyutu
5. Dini Etki (Sonuç) Boyutu

İkinci olarak ise *''Dinin Derinlemesine Boyutları''* şeklinde adlandırılan, Allport tarafından kullanılan *Dış Güdümlü Dindarlık* ve *İç Güdümlü Dindarlık* şeklindeki sınıflandırma da aynı şekilde araştırmamızda dindarlık ölçeklerinde bulunan ve dini hayatın kalitesini değerlendiren bir ölçek olarak kabul görmektedir.[58]

Dindarlığı dolayısıyla da içsel dini motivasyonu anlamak adına önce dindarlığın enlemsel sonra ise derinlemesine boyutlarını alt başlıklarıyla inceleyeceğiz.

1.1.2.1. Dindarlığın Enlemsel (Genişlemesine) Boyutları

1.1.2.1.1. İnanç (İdeolojik) Boyutu

İnanç boyutu inanç ya da inançsızlıkla alakalı olup inancın kapsamı, güçlülüğü, çeşidi gibi özellikleri içerir.[59] Farklı dinlere ya da bir dinin çeşitli mezheplerine göre değişen inançlar manzumesi tüm dinlerin özünü oluşturur. Örneğin İslam dininin ayırt edici vasfı Tevhid inancıyken Hristiyanlık dininin ayırt edici vasfı teslis inancıdır. [60] Dinler ve dinlerin içerisindeki mezheplerin içinde bulunan bu inançlar bütünü, mensupları tarafından onaylanmayı bekler.[61] Dinin özünü oluşturan bu öğreti ve değerlerin mensupları tarafından onaylanmasıyla dinin inanç boyutu gerçekleşmiş olur.

---

[57] Charles Y. Glock, "Dindarlığın Boyutları Üzerine" içinde Din Sosyolojisi, der. Yasin Aktay-M. Emin Köktaş, (Ankara: Vadi Yayınları, 1998), 252-274, Hayati Hökelekli, Din Psikolojisi, (Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2005), 73-75.

[58] David M. Wulff, Psychology of Religion: Classic and Contemporary Views, John Wiley&Sons, New York, Chichester, Brisbane, Toronto, Singapore 1991.

[59] Murat Yıldız, ''Dindarlığın Tanımı ve Boyutları Üzerine Pskikolojik Bir Çalışma'', 29.

[60] Hökelekli, *Din Psikolojisine Giriş,* 52.

[61] Kayıklık, "Bireysel Dindarlığın Boyutları ve İnanç-Davranış Etkileşimi", 493.

1.1.2.1.2. Uygulama (Ritüel) Boyutu

Her dinde bireyin hal ve hareketlerini kontrol eden ve hayatını düzene sokmayı amaçlayan bazı kurallar bulunmaktadır.[62] İnananlar bu kuralları kendi şartları doğrultusunda hayata geçirmeye çalışırlar. Dua, çeşitli ibadet ve ritüeller bu boyuta girer. Bir Müslümanın Kur'an-ı Kerim okuması, namaz kılması, oruç tutması, zekât vermesi, bir Hristiyan'ın kiliseye gidip ayinlere katılması, dua etmesi dindarlık boyutlarından ibadet boyutuna tekabül eder.[63]

İbadetler aslında amaç olmayıp nihai gayeye erişmede bir adım görevi görse de dindarlığın göstergeleri arasındadır.[64] Bir dinin insandaki yansımalarını görmek onun dindarlığını görmekle mümkündür. Dinin uygulama boyutu ise dinin yaşandığını gösteren en önemli boyutlardandır.

1.1.2.1.3. Tecrübe (Duygu) Boyutu

Dindarlığın duygu boyutu, dindar denilen bireyin dini bir duygu yaşaması adına 'Allah', 'İlahi Varlık', ya da 'Nihai Hakikat' ile olan iletişimini kapsayan algı ve duygularını içerir.[65]

Dine inanan her birey bu duyguyu farklı yoğunlukta hisseder. Bu duygu çoğunlukla ibadet ederken dua esnasında yaşansa da bununla sınırlı değildir. Örneğin günlük yaşamda olumlu bir durum yaşayan birey bunun Allah'tan gelen bir olduğunu düşünüp ona karşı derin sevgi ve huşu yaşayabilir.[66] Dindarlığın uygulama boyutu gibi dışardan gözlenmeyebilen bu boyut, kişinin yaratıcısıyla kendi arasında özel bir durumu açıklayan bir boyuttur.

1.1.2.1.4. Bilgi (Entelektüel) Boyutu

Her dinin mensupları az veya çok dinlerinin temel inançları hakkında bilgi sahibidirler.[67] Nitekim bir dinin mensubu olmadan önce o din hakkında bilgi toplamak, o dinin önemli ayrıntılarına sahip olmak gerekir. Dil ve kalp ile gerçekleşen inanma

---

[62] Yılmaz, *Din ve Dindarlık,* 35.
[63] Köse, Ayten, *Din Psikolojisi,* 111-112.
[64] Turan, *Kişilik ve Dindarlık,* 118.
[65] Veysel Uysal, Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum, Davranış ve Şahsiyet Özellikleri, (İstanbul: MÜİF Vakfı Yayınları, 1996), 119.
[66] Köse, Ayten, *Din Psikolojisi,* 112.
[67] Hökelekli, *Din Psikolojisine Giriş,* 54.

eyleminden önce bireyin bilgi sahibi olması; aklına, mantığına yatırıp gönlünün onaylaması önemlidir.

Bilgi ve inanç birbirleriyle ilişkili boyutlar olup bir inancın kabulü için bilgi ön şarttır. Fakat bir birey dinini tam olarak anlamaksızın da ona inanabilir yani inanç, az bilgi üzerine de kurulabilir.[68] Bunun aksine din hakkında yüksek düzeyde bilgi sahibi olup ateist olmayı tercih eden de olabilir. Bu noktada dini hakkında yüksek düzeyde bilgi sahibi olan, yıllarca dinine imam hatip ve müftü olarak hizmet eden Turan Dursun'un bir vakit tüm inançlarından sıyrılıp inançsızlığı seçmesi bu duruma örnek teşkil eder.[69] Dolayısıyla dini bilgi ancak inançla önem kazanmıştır. İnancı olmayan kişinin dini bilgisi ne kadar fazla olursa olsun bu onun dindarlığının göstergesi olamaz. [70] Sonuç olarak bireyin az veya çok bilgiye sahip olması onu kesin inanç sahibi yapmaz. Fakat inancı olan bireyin az veya çok kendi dini hakkında bilgisi vardır diyebiliriz.

1.1.2.1.5. Etki (Sonuç) Boyutu

Etki boyutu; inanç, uygulama, duygu ve bilgi boyutlarını içermesi hasebiyle diğer dört boyuttan ayrılan bir boyuttur.[71] Diğer boyutları yaşayan bireyin nihayetinde bu boyutla olan ilişkisi onun dindarlığı hakkında yorum yapılabilme kolaylığı sunar.

Dinler, müntesiplerinden nasıl düşünmesi ve davranması gerektiği ile ilgili kurallara uymasını bekler. Bu kuralların bireyin hayatındaki sıklığı ise onun dine olan bağlılığı ile ilgilidir.[72] Nitekim dindarlık; kişilik özellikleri, ahlak gelişimi, karşılaşılan çeşitli sorunlarla başa çıkma, hayatı anlamlandırma, sosyal ilişkiler vb. üzerinde etkisini hissettirir. Bu etki ise yaşanan dindarlığın ne düzeyde ve kalitede olduğuyla ilgilidir.[73] Ayrıca diyebiliriz ki yüksek ahlaka sahip bireyler, yaşamlarını erdemli kılarlar. Değerlerine sahip çıkıp onlara göre bir yaşam süren bireylerin oluşturduğu topluluklar,

---

[68] Hasan Kayıklık, "Bireysel Dindarlığın Boyutları ve İnanç-Davranış Etkileşimi", 493.
[69] Hasan Kayıklık, "Dini İnkar Bağlamında Turan Dursun", ÇÜİFD, 6/1, (2006): 1-13.
[70] Hökelekli, *Din Psikolojisine Giriş,* 54.
[71] Murat Yıldız, ''Dindarlığın Tanımı ve Boyutları Üzerine Psikolojik Bir Çalışma'', 30.
[72] Hasan Kayıklık, *Din Psikolojisi: Bireysel Dindarlık Üzerine*, (Adana: Karahan Yayınları, 2011), 196-197.
[73] Hüseyin Certel, *Din Psikolojisi*, (Isparta: Berikan Yayınevi, 2014), 94.

erdemli bir yaşama sahip olan bireyler sayesinde olur. Yani bireyin ahlakı ve değerleri toplumu, toplumun ahlakı ve değerleri ise bireyi etkiler.[74]

Dinin inanç, duygu, uygulama ve bilgi boyutlarını tecrübe eden bireyde etki boyutunun görülmesi beklenir. Nitekim bilgisine haiz olup inandığı dinin öğretilerini yerine getiren, inandığı aşkın varlık ile dini tecrübe yaşayan bireyin ahlaki sürecini tamamlayıp kendini gerçekleştirmesi beklenilmesi doğal bir etkidir.

1.1.2.2. Dindarlığın Motivasyonel Boyutları

1.1.2.2.1. Dış Güdümlü Dindarlık

Dış güdümlü dindarlık algısı dinin amaç değil araç olarak kullanıldığı dindarlık çeşididir. Bu tür dindarlıkta birey amaçlarına ulaşmak için dini kullanma halindedir.[75]

Dindarlık yaşantılarında dini değerler herkes için aynı derecede öneme sahip değildir. Dış güdümlü dindarlık yönelimine sahip bireyler için dini değerler, kişisel istek ve amaçlara ulaşmak için oldukça elverişli bir araçtır.[76] Bu tip dindarlar Allah'tan faydalanırlar üstelik eğilimlerinden fedakarlıkta bulunmadan ona yönelirler. [77]

Bazı araştırmacılar ibadet ve ayinlerin dış güdümlü dindarlık anlayışına sahip kişiler tarafından sosyal yaşama ayak uydurmak amacıyla yapıldığını ifade eder. Ayrıca bireyin vicdanında dini bilinç hissedilmediğinde dinsel yaşama olmayacağını düşünürler. [78] Ayrıca içsel olarak motive olan dindarın dinini tam anlamıyla yaşadığını, dışsal olarak motive olan sözde dindarın ise dinini kullandığını belirtmişlerdir.[79]

Dış güdümlü dindarlığa sahip bireyler dini kendi amaçları için kullanırlar. Din; onlar için güvenliği sağlama, teselli kaynağı olması, sosyalleşme ve kendini haklı çıkarma gibi durumlar açısından faydalıdır. Bu çıkarları sağladığı sürece dini ritüelleri yerine getirmeye razıdırlar.

---

[74] Mehmet Zeki Göksu, *Ortaokullarda Değerler Eğitimi* (İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2024), 35-36.
[75] Köse, Ayten, *Din Psikolojisi,* 113.
[76] Hökelekli, *Din Psikolojisine Giriş,* 85.
[77] Hökelekli, *Din Psikolojisi,* 77.
[78] Neda Armaner, *Din Psikolojisine Giriş 1*, (Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1980), 34.
[79] Kayıklık, *Din Psikolojisi-Bireysel Dindarlık Üzerine,* 197.

Dış güdümlü dindarlığa sahip birey teolojik olarak Allah'a yönelir gibi gözükür ama aslında kendinden uzaklaşır.[80] Çünkü bireyin özünde fıtrat olarak inanma eğilimi vardır. Birey kendinden uzaklaşarak aslında Rabbinden de uzaklaşmış olur. Teolojik olarak yöneldiğini zanneden birey esasen hem kendinden hem de Rabbinden soyutlanmış olur.

1.1.2.2.2. İç Güdümlü Dindarlık

İç güdümlü dindarlık anlayışında dindarlık samimi bir şekilde yaşanan bir derunileşmeyle beraber ilahi varlığın iradesiyle bireyin benliğini etkileyen, değişime uğratan bir dindarlığı işaret etmektedir.[81] Nitekim dış güdümlü dindarlık anlayışına sahip birey Tanrı'ya yöneldiğini düşünür fakat benliğinden vazgeçmez.[82] Fakat iç güdümlü dindarlıkta dini yaşayan bireyin, dini uğruna yapacağı pek çok fedakârlık vardır.

Gerçek anlamda bir dini inanç; zihniyet yönü, ahlaki ve psikolojik yönden tutarlı, aşırılıktan uzak, bütünleşmiş bir karakter tipinin oluşmasında önemli bir faktördür.[83] Dolayısıyla bu tip dindarlık algısına sahip bireyler için din; dışardan gelen bir değer değil, benliğin hizmetinde olup bireyi bütünüyle aşan, benlikten öteye açılan, içten kaynaklanan bir değerdir.[84]

İç güdümlü bireylerin en mutlak güdüsü dini değerlerdir. Bu dindarlık çeşidine sahip insanlar için dinin dışındaki tüm ihtiyaçlar, istekler ne kadar yoğun olursa olsun mümkün mertebe az önemli kabul edilir ve olabildiğince bu ihtiyaç ve arzular dini inanç ve hükümlerin güdümündedir.[85] Dış güdümlü dindarlar kendileri ve menfaatleri için yaşarken iç güdümlü bireyler nihai ilahi gayeyi gerçekleştirmek için yaşarlar.[86] Dolayısıyla dışsal yönelime sahip bireyler dinlerini kullanırken iç güdümlü dindarlar dinlerini yaşarlar.[87]

---

[80] Gordon W. Allport, J. Mıchael Ross, "Personal Relıgıous Orıentatıon and Rrejudice", Journal of Personality and Social Psycholog, 5/4 (1967): 434.
[81] Yılmaz, *Din ve Dindarlık,* 50
[82] Kayıklık, *Din Psikolojisi-Bireysel Dindarlık Üzerine,* 197-198.
[83] Hökelekli, *Din Psikolojisi,*190.
[84] Hökelekli, *Din Psikolojisi,*77.
[85] Gürses, *Dindarlık ve Kişilik,* 25.
[86] Faruk Karaca, Din Psikolojisi, (Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık 2017), 93.
[87] Allport, Ross, ''Personal Relıgıous Orıentatıon And Rrejudıce'', 434.

İç güdümlü dindarlığa sahip bireyler dini yaşama noktasında içsel olarak motive olmuşlardır. Bu anlamda içsel dini motivasyonu anlamak, kişilerin inanç sistemlerinin, dini yaşantılarının nasıl motivasyon aracına dönüştüğünü anlamak açısından büyük bir öneme sahiptir. Nitekim içsel dini motivasyon kişilerin yaşamlarını düzenleyen dinin kendisinden güç aldıkları önemli bir olgudur. [88] Aynı zamanda içsel dini motivasyon, dinin muhataplarından beklediği özümsenmiş, içselleştirilmiş, gerekli özeni muhteva eden bir hayatı işaret eder.[89]

İçsel dini motivasyona sahip bireyleri güdüleyen şey dinin kendi özüdür. Bu bireyler dini inanç ve uygulamaları hayatlarına entegre etmekle kalmaz, dini içselleştirip kişisel gelişimleri ve anlam arayışları için hayatlarının önemli bir parçası haline getirirler. Bu kişiler için din amaçtır, araç değildir.[90] Bu dindarlık tipinde amaç; din ile dünyalık menfaat elde etmek, güvenilir görünmek, saygınlık kazanmak, çevre edinmek değil; dini, hayatlarının her anına entegre etmektir. Çünkü onları huzurlu, mutlu kılan şey dini içselleştirerek yaşamaktır. İçsel dini motivasyona sahip veya iç güdümlü dindarlık anlayışına sahip bireylerin hayatlarının her anı dine göre şekillendiği için aldıkları her kararda kaynak din olduğundan kendilerini daha rahat hissedip içten mutlu olurlar.

1.2. Motivasyon ve Motivasyonla İlişkili Kavramlar

1.2.1. Motivasyon

Motivasyon kelimesi "motiv" kelimesinin Latince "movere" yani hareket ettirmek' kelimesinden gelmektedir. Motivasyon, bir ihtiyacı gidermeye veya bir amacı gerçekleştirmeye yönelik davranışın şeklini belirler. Bir davranışı ortaya çıkaran, devam ettiren, yönlendiren, açıklayan bilinçli veya bilinçdışı etkenlere güdü (motiv) denir. Bu güdülerin etkisiyle bir davranışın gelişerek ilerlemesine de güdülenme (motivasyon)

[88] Zeynep Nur Boyraz, "Ebeveyn Tutumu ve İçsel Dini Motivasyon İlişkisi: Yetişkin Bireyler Üzerine Nicel Bir Araştırma" (Yüksek Lisans Tezi, İbn Haldun Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2024), 31.

[89] Behlül Tokur, "İçsel Dini Motivasyon ve Özsaygı İlişkisi Üzerine Bir Araştırma", Ekev Akademi Dergisi, 20/66 (2016), 65.

[90] Boyraz, "Ebeveyn Tutumu ve İçsel Dini Motivasyon İlişkisi: Yetişkin Bireyler Üzerine Nicel Bir Araştırma", 31.

denir.[91] Organizmayı belli bir duruma kavuşması için davranışa iten bir güç veya fiziksel etkinliği başlatan, devam ettiren süreç diye tanımlayabiliriz.[92]

Başka bir tanımda ise motivasyon, kişinin emek ve davranışlarını, ilgilerini hedefler doğrultusunda yönlendirmektir. Motivasyon, herkes tarafından yaşamın her alanında bilinçli veya bilinçsiz uygulanmaktadır. Bu yadsınamaz bir gerçekliktir.[93] Çocuğunu organik beslemek için çabalayan annenin başarısı içsel motivasyonla desteklenirken sınıfının birincisi olmak için bir öğrenci, dışsal olarak güdülenebilir.

Motivasyon kavramı davranışın isteklendirilmesi, güdülenmesi ve harekete geçirilmesi olarak da tanımlanabilir. Yani motivasyon öncelikle düşüncelerle başlayıp sonra bu düşüncelerin harekete geçirilmesi ile sağlanabilmektedir. Amaç belirleme, motivasyonun anahtarı olduğu için motivasyon, bireyin varmak istediği amaç için davranışlarını yönlendirmesidir.[94] Yani bireyin motivasyon kaynağı ister içten gelen dürtü ister elde edeceği bir çıkar olsun bu motivasyon sonucunda ulaşmak istediği bir amacı vardır. Bu amaca veya ödüle ulaşmanın şartları ise çaba harcayıp performans göstermektir.

Tanımlardan çıkarılacak ortak noktalardan bazıları öncelikle davranışı başlatmak, yönlendirmek ve bu davranışı fiilen devam ettirmektir.[95] Davranışı başlatan sebebin bireydeki yeri önemlidir. Nitekim bu sebep kalıcı istek, heves ve arzuların tezahürü veya geçici menfaat için odaklanma süreci olabilir.

Motivasyonun en önemli süreçlerinden birisi bireylerin karakterini analiz etmektir. Yönlendirilmek istenilen bireyin fiziksel, sosyal, psikolojik, akademik özellikleriyle bulunduğu çevrenin özelliklerinin bilinmesi önemlidir. Böylece motivasyon kaynağı tespit edilerek istenilen amaçlara doğru yönlendirmeler yapılır. Motivasyonu başlatan nedenin kaynağına göre motivasyon, içsel ve dışsal motivasyon

---

[91] Özcan Köknel, *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik*, (İstanbul: Altın Kitaplar, 1983), 47.

[92] Selçuk Budak, *Psikoloji Sözlüğü,* (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2003), 514.

[93] Süleyman Karacelil, ‘‘Din Eğitiminde Motivasyonun Önemi’’, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6/4 (2013): 182.

[94] Münevver Bayar, *Hizmetiçi Eğitim, Motivasyon ve Performans Boyutlarıyla İnsan Kaynakları Yönetimi,* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020), 63.

[95] Fatma Altun ‘‘Üstün Yetenekli Öğrencilerin Mükemmelliyetçilik Özellikleri, Okul Motivasyonları, Öğrenme Stilleri ve Akademik Başarıları’’ (Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010), 32.

olarak ikiye ayrılabilir.[96] Nitekim bireyler özellikleri, istekleri, ihtiyaçları yönünden farklı olabildiklerinden bir işi, davranışı gerçekleştirme noktasında da farklı şekilde motive olabilmektedirler. Bir bireyin motive olduğu durum bir diğerini motive etmeyebilir.[97] Motivasyon kaynağı, bireylerde harekete geçmenin sebebidir.[98] Bu yüzden motivasyon göreceli bir kavram olup motivasyonun kaynağı, motivasyonun kalıcı veya geçici bir süreç olup olmadığı hakkında fikir verebilir.

1.2.1.1. İçsel Motivasyon

İçsel motivasyon kişinin kendini geliştirip içindeki yeteneği ortaya çıkarmaya yönelik bir isteğe dayanan, kendi ilgi alanından ve tutkularından beslenen bir motivasyon türüdür. Kendi içsel değerlerinden kaynaklandığı için içsel motivasyon dışsal motivasyona göre daha tatmin edici bir motivasyon kaynağıdır. Bu motivasyona sahip bireyler özgün olma, kendini geliştirme ve yaratıcılık noktasında daha etkili olabilirler. Üstelik dışsal motivasyona kıyasla içsel motivasyon daha sürdürülebilirdir. Dışsal motivasyonda kişi motive olmak için ödül veya cezadan kurtulma gibi kaynaklara ihtiyaç duyarken içsel motivasyonda böyle bir durum söz konusu değildir. İçsel değerleri ve hedefleriyle motive olan biri kendini geliştirip, yenileyip özgün olacağından dolayı çevresine de değer katan bir hayat yaşayabilir.[99]

Araştırılan bir çalışma içsel yönden güdülenen öğrencilerin; düzenli olarak ders çalışma, dersleri ile ilgili program hazırlama ve verimli ders çalışma tekniklerini bilme açısından içsel olarak motive olmayan öğrencilere göre daha çok başarı gösterdikleri tespit edilmiştir.[100] Yazdığı romanı bitirmek isteyen yazar, rekor kırmak için emek veren yüzücü veya maratonu tamamlamak için çabalayan atlet için yapılan iş zevklidir. Bu kişiler yaptıkları işi sevdikleri için içsel olarak motive olmuşlardır.[101] Kısacası içsel

---

[96] İbrahim Volkan Sarıkan, ‘‘Sosyal Adalet Liderliğinin Öğrenci Okul Motivasyonu Üzerindeki Rolü’’, (Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2023), 18.

[97] Abdullah Karakaya, Ferda Alper Ay ‘‘Çalışanların Motivasyonunu Etkileyen Faktörler: Sağlık Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma’’, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 31/1 (2007):55.

[98] Esma Çolak, İlker Cırık, ‘‘Ortaokul Öğrencilerinin Motivasyon Kaynaklarının İncelenmesi,’’ *Elementary Educatıon Onlıne* ,1310.

[99] Murat Karataş, *Motivasyon ve Başarı: Zihninizi ve Bedeninizi Birleştirerek Hayallerinizi Gerçekleştirin*, 5.

[100] Sırrı Akbaba, Arzu Aktaş, ‘‘İçsel Motivasyonun Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi’’, *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi,* 21 (2005): 19-42.

[101] Aşkın Keser, *Çalışma Yaşamında Motivasyon*, 5.

motivasyon, anlamaya ve temellendirmeye yönelik tabii bir isteği ifade ederken dışsal motivasyon çevreden gelen mükafatlar için harekete geçme isteği olarak tanımlanabilir[102]

Tüm tanımlara bakıldığında içsel motivasyonun bireyin davranışını belli bir hedefe yönelik başlatan ve bu davranışın niteliğini ve yönünü belirleyen içsel bir süreç olduğunu anlayabiliriz.[103]

1.2.1.2. Dışsal Motivasyon

Dışsal motivasyon bir davranışı ortaya koyarken veya bu davranışı hızlandırırken dışsal etkilere başvurarak işlemi sürdürme durumudur. Dışsal unsurlarla motive olan veya motive edilen öğrenciler öğrenme malzemesine olan hevesleri nedeniyle değil öğretmenlerinin veya ebeveynlerinin onayını veya kendilerine vaat edilen ödülü almak için uğraşırlar. Konuyu merak ettiği için değil sertifika alma gerekliliği olduğu için kursa katılan öğrenci de dışsal olarak güdülenmiştir. İçsel motivasyon ise kişilerin öğrenme sırasındaki içsel sebeplerle ortaya çıkan güdülenmesidir. Yaptığı eylemlerden hoşlanma, mutluluk duyma, konuya ilgi duyup yeni bir şeyler başarma isteği örnek olarak verilebilir.[104] Dışsal olarak motive olan bireyde ise herhangi bir amacına ulaşma mutluluğundan ötesi görülmez. Başarmanın vermiş olduğu kısa mutluluk ya da bir işin halledilmiş hissini yaşayan birey, gerekmedikçe tekrar başarıyı arzulamaz. Yeni şeyler öğrenme, yapma, başarma arzusu gerçekleşmez.

Bireyin güdülenmesi öğrenci için teşvik edici yollar seçilerek veya pekiştireçler kullanılarak geliştirilirse veya ortamdaki ceza çekilirse güdülenme dışsal olur.[105] Örneğin proje ödevini en güzel yapan öğrenciye sürpriz hediye alacağım diyen öğretmenin güdülemesi buna örnektir. Öğrencinin hedefi hediyeye ulaşana kadar proje ödevini yapmaya motive olmaktır. Çocuğunu odasını toplamazsa lunaparka götürmeyeceğini söyleyen annenin güdülemesi de buna örnektir. Çocuğun amacı lunaparka gidene kadar odasını toplamaya motive olmaktır.

---

[102] Esma Çolak, İlker Cırık, ‘‘Ortaokul Öğrencilerinin Motivasyon Kaynaklarının İncelenmesi,’’ *Elementary Educatıon Onlıne* , 14/2 (2015): 1310.

[103] Ömer Avcı, Emine Ayyıldız, *Eğitimde Motivasyon: Kuramsal Arka Plan, Gelişimsel Dönemler ve Öğrenme- Öğretme*, (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2022), 6.

[104] Ayten Ulusoy vd, *Eğitim Psikolojisi,* (Ankara: Anı Yayıncılık,2016), 492-493.

[105] Osman Aktaş, ‘‘Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9. Sınıf Öğrencilerinin Okul Motivasyonunu Etkileyen Faktörler’’ 48.

1.2.2. Motivasyon Kuramları

Motivasyon çeşitli bileşenlerden oluşan farklı kuramlarla daha kolay açıklanabilen bir süreç kavramıdır. Davranışçı kuramı savunanlar bunu dışsal motivasyonla açıklarken bilişsel ve hümanist kuramcılar davranışçı kurama tepki olarak ortaya çıkmış ve kuramlarını içsel motivasyon kaynaklarıyla açıklamışlardır. Hem içsel hem dışsal motivasyon kaynaklarına önem veren kuram ise sosyal-bilişsel kuram olarak karşımıza çıkmaktadır.[106]

1.2.2.1. Davranışçı Kuram

Bu yaklaşımın hedefi öğrencinin davranışlarını istenilen davranışlarla değiştirip o davranışı öğretmektir. İstenilen davranış ya da bilgi kişide otomatik hale gelinceye kadar sürece devam edilir. Olumlu davranışlar ödülle pekiştirilir nihayetinde alışkanlık oluşturulur.[107] Yani davranışçı kuramda öğrencinin sergilediği olumlu işler ödüllendirilir, olumsuz davranışları cezalandırılır. Ödüllendirilen öğrenciler için güdülenme gerçekleşse de diğer öğrenciler için öğrenme süreci zorlaşabilir. Nitekim bu kuramda öğrenciler öğrenme süreci boyunca ödüle odaklanacakları için davranışları sınırlanacaktır. Bu yüzden bu kuram çok tercih edilmemektedir.[108] Öğrenciyi davranışlarına göre ödüllendirip cezalandırmak suretiyle istediğini vermek isteyen bu kuram, içsel olarak motive olan, yeni şeyler öğrenme isteği bulunan öğrenciler için elverişli olmayacaktadır.

1.2.2.2. Bilişsel Kuram

Bilişsel kuramcılar bireyin davranışındaki değişimden çok zihinsel süreçteki farklılıkla ilgilenir. Dolayısıyla bilişsel kurama göre öğrenme durumunda sonuçtan ziyade süreç önemlidir.[109] Bu kuramda davranışlar belli bir amaç ve plana göre başlatılıp devam ettirilir. Bu süreçte bireyler dışsal güdülerden ziyade süreci yöneten etkenlerle davranışı sürdürürler. Yani bireylerin motivasyon kaynakları davranışlarını

---

[106] Nazlıcan Güldiken ‘‘Ortaokul Öğrencilerinde Öğretmene Güven İle Okul Motivasyonu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi’’ (Yüksek Lisans Tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstütisi, 2023), 31.

[107] “Öğrenme Kuramları”, (Erişim Tarihi 20.11.2024), file:///C:/Users/frida/Desktop/%C3%96%C4%9ERENME%20KURAMLARI.pdf

[108] Nazlıcan Güldiken ‘‘Ortaokul Öğrencilerinde Öğretmene Güven ile Okul Motivasyonu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi’’, 31.

[109] Zafer Yıldız, ‘‘Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı ve Din Öğretimi’’, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2/33 (2014):149.

değerlendirdikleri süreçtir ve bu kaynaklar merak ve öğrenme ile ilgilidir yani içseldir.[110] En güçlü motivasyon kaynakları içsel olduğu için insanlar davranışlarını da yapmak istedikleri için yaparlar.[111]

Davranışçı kuramda birey dış etkenlere bağlıyken bilişsel kuramda bu etkenleri algılama şekillerine göre davranışta bulunur. Etkenlerin algılanma şekillerini bireyin ihtiyaçları yani anlama, anlamlandırma ve bilme isteği belirler. İsteyerek yapılan işlerde örneğin bireyin yorulduğunu hissetmemesi, açlığını anlamaması içsel olarak motive olmasından dolayıdır.[112] Bilişsel kuramda kişiler davranışlarını içsel olarak kendilerinde bulunan istek ve arzularıyla sürdürürler ve bu yüzden de istenilen bu davranışları daha kalıcıdır,devamlıdır. Davranışsal kuramda ise dışsal olarak motive oldukları için sonuçta hedeflenen ödüle kadar motive olmuşlardır.

1.2.2.3. Hümanist (İnsancıl) Kuram

Bilişsel kuramda olduğu gibi hümanist (insancıl) kuramda da içsel motivasyon ön plandadır. Hümanist kuram; motivasyonun, bireyin enerjisi, gelişimi ve kendini gerçekleştirme noktasında etkin bir faktör olduğunu belirtir. Bireyler kendini gerçekleştirme amacıyla dünyaya geldikleri için doğuştan motive olmuşlardır.[113]

Bu kurama göre güdülenme insanın doğasında vardır ve her insanın motive olma şekli algılanışına ve ihtiyacına göre olduğu için[114] hümanist psikologlar insanları anlamak için onları bir bütün olarak ele almak gerektiğini söylerler. Onların duygularını, düşüncelerini ve davranışlarını anlamak gerektiğini ifade ederler. Dolayısıyla bu teori duyuşsal ve bilişsel tüm süreçleri kapsar. [115]

Sonuç olarak hümanist yaklaşım, kişiyi zihinsel, duygusal ve sosyal etkenler içinde bir bütün olarak analiz eder ve bu etkenlerin öğrenme ve güdülenmeyi nasıl

---

[110] Nazlıcan Güldiken ‘‘Ortaokul Öğrencilerinde Öğretmene Güven ile Okul Motivasyonu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi’’, 31.

[111] Sultan Ali R. Alkaabi, Warda Alkaabi, Glen Vyver ‘‘Researching Student Motivation’’, *Contemporary Issues in Education Research,* 10/3 (2017): 194.

[112] Metin Çiftçi, ‘‘İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Okul Motivasyonları’’, 26-27.

[113] Nazlıcan Güldiken ‘‘Ortaokul Öğrencilerinde Öğretmene Güven ile Okul Motivasyonu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi’’, 32.

[114] Mücahit Dilekmen, Şükrü Ada, ‘‘Öğrenmede Güdülenme’’, *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi,* 11 (2005):116.

[115] Durmuş Erkan, ‘‘Öğrenci Gözüyle İmam Hatip Ortaokullarında Motivasyon Düşüklüğünün Sebepleri: Karabağlar Örneği’’ (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstütisi, 2019), 27.

etkilediği üzerinde durur. İnsancıl yaklaşım insanların algılamalarına ve içten gelen ihtiyaçlarına odaklanır. Bu yaklaşıma göre her öğrenci güdülenmiştir. Her birinin kendine özgü güdülenme şekli olabilir. Bu nedenle bu yaklaşıma göre öğretmenin programa aşırı bağlı kalmadan özerk olması vurgulanmıştır.[116] Bu yaklaşımda her insanın mutlaka güdülenebildiği ancak bunun insana bütüncül yaklaşımla bakarak o insanın kendine özel güdülenme şekliyle mümkün olabileceğini ifade eder.

1.2.2.4. Sosyo- Bilişsel Kuram

Albert Bandura tarafından ortaya atılan bu kuram bireyin çevresiyle etkileşimleri ve etrafındaki gözlemleriyle gerçekleşir. Bu öğrenme kuramı bilişsel, davranışsal ve çevresel faktörlerin etkisini taşımaktadır. Bu kuramda hem içsel hem de dışsal motivasyon önemlidir. Yani hem bilişsel hem de davranışsal etkilerden yararlanan bu kuram aynı zamanda çevresel etkilerden, buna bağlı olarak da teknolojiden büyük ölçüde faydalanır. Teknolojinin ilerlemesiyle sosyal öğrenme ortamları iyileşip öğrenmenin kalitesi de gelişmektedir. Bu teknoloji sayesinde öğrenciler sosyal öğrenmelerini üst düzeye çıkarırken öğretmenler de öğrencilerinin akademik motivasyonlarını ve öz denetimlerini geliştirmek için çalışmalıdırlar.[117]

Sosyo bilişsel kuram kişileri gözlemleyerek taklit etmek gibi basit bir olaydan ibaret değildir. Sosyal öğrenme kuramcıları bireylerin çevrelerini gözlemleyip bu gözlemlerden bazı sonuçlar çıkardıktan sonra kendileri için faydalı olan davranışı gösterdiklerini ifade etmişlerdir. [118] Yani hem davranışsal hem de bilişsel süreçler etkili olduğundan birey etrafını gözlemlerken davranışlarını oluşturmada kendi duygu, istek ve özünden uzaklaşmamaktadır. Nihayetinde kişide tüm bu etmenlerin harmanlandığı davranışlar sergilenmektedir.

Sosyal öğrenme kuramının amaçlarına bakıldığında ise uygun davranışlarla rol model olma, öğrenme sürecinde sosyal etkinliklerin kullanılması ve motivasyonu

---

[116] Sırrı Akbaba, "Eğitimde Motivasyon", *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi,* 13 (2006): 356.

[117], Samih Bayrakçeken, Özlem Oktay, Osman Samancı, Nurtaç Canpolat, ''Motivasyon Kuramları Çerçevesinde Öğrencilerin Öğrenme Motivasyonlarının Arttırılması: Bir Derleme Çalışması'', *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25/2 (2021): 689-690.

[118] Mustafa Bayrakçı, ''Sosyal Öğrenme Kuramı ve Eğitimde Uygulanması'', *SAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (2007):199.

artırmak gibi faktörler başta gelir.[119] Sosyal etkileşimin, insanlar arasındaki gözlemin yaygın olduğu günümüzde en etkili öğrenme kuramlarından biri olduğu düşünüldüğünde doğru zamanda, doğru şekilde kullanılması çok önemlidir.

1.2.3. Motivasyonu Etkileyen Faktörler

Motivasyon hayatın her alanında herkes tarafından uygulanmaktadır. Anne-babalar iyi eğitebilmek amacıyla çocuklarını, devletler de insanları, kurallara uysunlar diye ödül ve ceza ile motive ederler. Kısacası insan davranışlarını yönlendirmek isteyen herkesin başvuracağı en kuvvetli teknik motivasyondur.[120] Motivasyon, hem fıtri olarak gelen çeşitli özelliklerin hem de çevresel faktörler ve yönlendirmelerin nihayetinde zuhur etmektedir.[121]

Motivasyonu etkileyen faktörleri saymak istediğimizde ilgi, merak ve ihtiyaç ya da ödül, ceza ve çevresel baskılar diyebiliriz. İlgi, merak, ihtiyaç dürtüleri kişisel faktörleri, bundan dolayı da içsel motivasyonu ifade ederken ödül, ceza ve çevresel baskılar ise aynı zamanda dışsal motivasyonu düşündürür. Yani içsel motivasyonda yapılan işin bizzat kendisinden zevk alınıyorsa dışsal motivasyonda ise ancak öğretmenden övgü almak veya onu memnun etmek, para kazanmak, iyi bir seviyeye gelmek gibi dışsal sebeplerle davranış sürdürülür. [122] Dışsal motivasyonla güdülenen birey bir davranışı ödül oldukça devam ettireceğinden yapılması istenilen bu davranış uzun süreli ve kalıcı olmayacaktır. İçsel olarak motive olan bireyde ise bu durum tam tersine içten geldiği için uzun süreli ve kalıcı olacaktır. Ancak istisnai de olsa dışsal olarak motive olan birey başarıyı tattıkça içselleştirirse dışsal motivasyondan içsel motivasyon sürecine geçebilir.

1.2.4. Okul Motivasyonu

Bir yaygın kültür eseri olan kişisel gelişimin en çok kullandığı kavramlardan biri olan motivasyon daha çok insanlara anlık uyarıcı etkisi gösteren ancak devamlılığı olmayan bir ‘gaz verme’ eylemini içermekten öteye gidemediği söylenmektedir. Bunun

---

[119] Durmuş Erkan, ‘‘Öğrenci Gözüyle İmam Hatip Ortaokullarında Motivasyon Düşüklüğünün Sebepleri: Karabağlar Örneği’’, 26-27.

[120] Süleyman Karacelil, ‘‘Din Eğitiminde Motivasyonun Önemi’’, 183.

[121] Avcı, Ayyıldız, *Eğitimde Motivasyon, Kuramsal Arka Plan Gelişimsel Dönemler ve Öğrenme-Öğretme*, 115.

[122] Anita E. Woolfolk, *Educational Psychology,* (Boston: Allyn ve Bacon, 1998), 373-374.

yanı sıra motivasyon özellikle okullarda yaygın olarak "pekiştireç" ile eş anlamlı olarak ele alınmaktadır[123]

Okul motivasyonu ise; okula gitme hevesi, okulla ilgili her türlü aktiviteye katılma isteği, okula dair olumlu düşünceler besleme olarak tanımlanmaktadır.[124] Başka bir tanımda ise okul motivasyonu; okul kurallarına uyulmasını, okul ile ilgili sorumlulukların yerine getirilmesini, okula devam edilmesini, bütün bunlara kaynaklık eden gücü ihtiva etmektedir.[125]

Tüm canlıların yaşamında önemli bir yeri olan motivasyon, insanların öğrenme süreçlerini direkt yolla etkisine alan bir etkendir. Öğrencilerin okulda, toplumda ve hayat boyu öğrenmelerine katkıda bulunmak için motivasyonun öneminin eğitimcilerce de kavranmasının önemi büyüktür.[126] Nitekim motivasyon eğitimde istenilen davranışa ulaşmada hızı belirleyen davranışın şiddetini artıran, yönünü tayin eden, kararlılığını sabitleyen etkili bir kavramdır.[127]

Motivasyon bilhassa öğrenmeyle ilgilidir. Nitekim öğrenmeye dahil olmak kasıtlı ve bilinçli davranışları gerektirdiği gibi aktif bir süreçtir. En zeki ve yetenekli öğrenciler dahi emek vermezse öğrenme faaliyeti gösteremezler. Bu sebeple öğretmenlerin, öğrencilerin motive olmasını sağlayan bir öğrenme ortamı sağlamaları gerekir. [128] Eğitim-öğretim sürecine öğrencinin motive edilmeden bağlanması olumsuz sonuçlar doğurabilir. Nitekim öğrencilerin hangi şartlarda okula güdüleneceğini bilmek eğitim-öğretim faaliyeti açısından öğretmenler için faydalı olacaktır.[129]

İnsanlar doğduklarında okul dönemi başlayana kadar çevrelerini tanımak, öğrenmek için çok meraklı, keşfedici, istekli olabilirler. Okul dönemine geçildiğinde ise

---

[123] Avcı, Ayyıldız, *Eğitimde Motivasyon, Kuramsal Arka Plan Gelişimsel Dönemler ve Öğrenme-Öğretme*, 4.

[124] Nazlıcan Güldiken ''Ortaokul Öğrencilerinde Öğretmene Güven ile Okul Motivasyonu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi'' 35.

[125] Semih Kaynak, Mehmet Buğra Özhan, Adnan Kan, ''Ortaokul Öğrencileri İçin Okul Motivasyonu Ölçeği Geliştirme Çalışması'', *International Periodical for the Languages* 12/4(2017): 298.

[126] Avcı, Ayyıldız, *Eğitimde Motivasyon, Kuramsal Arka Plan Gelişimsel Dönemler ve Öğrenme-Öğretme*, 131.

[127] Sırrı Akbaba, "Eğitimde Motivasyon", 343.

[128] Nazlıcan Güldiken ''Ortaokul Öğrencilerinde Öğretmene Güven ile Okul Motivasyonu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi'', 34.

[129] Osman Aktaş, ''Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9. Sınıf Öğrencilerinin Okul Motivasyonunu Etkileyen Faktörler'' (Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstütisi, 2009),47.

keşfetmeye dair bu istek ve arzuları azalabilir.[130] Bundan dolayı okulda öğretmen, azalan bu motivasyonu öncelikle dışsal olarak artırıp öğrenciye başarı duygusu tattırılarak bu motivasyonu içsel hale getirebilir. Nitekim aileden sonra bireylerin öğrenme güdüsünün devamı ve arttırılmasında okulda eğitim faaliyetlerinin gerçekleştiricisi olan öğretmenler olduğu için onlara büyük sorumluluk düşmektedir. [131]

Öğrenciler ders ve etkinliklere karşı zaman zaman isteksiz olabilmektedirler. Bu isteksizlikler akademik başarısızlığı da beraberinde getirmektedir. Öğrenciler tüm bunların yanında kendilerini değerli bulmak istediklerinden dolayı başarısız olacaklarını düşündükleri bu davranışları hiç yapmamayı tercih edebilmektedirler. Başarısızlık durumu devam ettikçe kaygı da artmaktadır. Bu durumda öğretmenin yapacağı ufak yardımlar sayesinde öğrenci yeniden motive olabilecektir.[132] Öğrencilerin motivasyonları onları öğrenmeye, yeni şeyler keşfetmek için fırsatlar aramaya yönlendirmektedir. Dolayısıyla bu durum daha çok öğrenme ile neticelenmektedir. Bu sebeple de motivasyon düzeyi yüksek olan öğrencilerin akademik başarısı da yüksek olmaktadır.[133]

Farklı motivasyon yöntemlerinin kullanılması bilişi ve öğrenmeyi kolaylaştırabilir. Bunların geliştirilmesi öğretmenlerin yaratıcılığı ve özgünlüğünü ortadan kaldırmaz. Nasıl ki mimarlık ve mühendislikte görünüşte birbirinden farklı olan köprüleri ve binaları tasarlamanın birçok yaratıcı ve sanatsal yolu, köprülerin ve binaların ayakta kalmasını sağlayan bazı bilimsel temeller ve ilkeler olduğu gibi öğrencilerde de benzer durum görülebilir. Öğretmenlerin her bir öğrenciyi nasıl motive ettikleri, öğrenmeyi nasıl kolaylaştırdıkları farklı yollar içerebilir.[134] Her öğretmenin farklı motive etme yöntemi olabileceği gibi her öğrencinin de farklı motive olma şekli olabilir. Bu durum da öğrenme yöntemlerini zenginleştirebilir.

---

[130] Aydan Ersöz, ‘‘İngilizce Öğretiminde İçsel Güdülenme’’, *Gazi Üniversitesi Eğitim ve Bilim Dergisi*, 29/132 (2004):68.

[131] Hatice Vatansever Bayraktar, ‘‘Sınıf Yönetiminde Öğrenci Motivasyonu ve Motivasyonu Etkileyen Etmenler’’ *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* 10/3(2015):1086.

[132] Ziya Selçuk, Nedret Güner, *Sınıf İçi Rehberlik Uygulamaları,* (Ankara: Pegem Yayıncılık, 2003), 71.

[133] Ömer Avcı, Emine Ayyıldız, *Eğitimde Motivasyon: Kuramsal Arka Plan, Gelişimsel Dönemler ve Öğrenme- Öğretme*, 136.

[134] Pintrich, P.R. ‘‘A Motivational Science Perspective On The Role Of Student Motivation İn Learning And Teaching Context’’*Journal of Educational Psychology*, 95/4 (2003): 682-683.

Öğrenciler kadar öğretmenlerin de motive olmaları son derece önemlidir. Motive olan öğretmen öğrenciyi daha kolay motive edebilir aynı zamanda güncel yaşamda kendini geliştirip yenilikleri uygulama noktasında büyük başarılar elde edebilir. Buna karşın motivasyonu düşük olan öğretmen başarı sağlayamayacağı için stres ve kaygıyla karşılaşılabilir.[135] Mesleğini seven ve motive olarak işine odaklanan öğretmen elbette öğrencilerinin gelişimine katkı sağlayacaktır. Nitekim motive olmuş bir öğretmen öğrencinin o dersi sevmesine, daha iyi anlamasına katkı sunarak öğrenciyi de motive edecektir.[136] Eğer öğrenci dersi, o dersin öğretmenini, öğretmenin kullandığı yöntemi severse derse karşı olumlu tavır sergileyip başarı elde edecektir.[137]Motivasyon dediğimiz olgu aslında kendi devamlılığını sağlayabildiği ölçüde verim sağlamaktadır. Motive oldukça kişi motivasyonu daha da katlanarak devam eder. Aynı zamanda kişiler arası iletişim de bunu destekler. Motive olan öğretmenin karşısında motive olmuş olan öğrenci varsa bu durum pekişerek ilerler. Aksi halde öğretmenin motivasyonu günden güne azalabilir.

Eğitim öğretimde içsel motivasyon ile dışsal motivasyon faktörleri iyi tespit edilmelidir. Öğrenciler öncelikle dışsal faktörlerle motive oluyor olsa da sonrasında başarının zevkine vardıkça içsel olarak motive olabilirler. Nitekim dışsal güdülenme dışa bağımlı olduğundan uzun vadeli amaçlar için başarıyı düşürebilmektedir. İçsel güdülenmede ise bireyin kendisi, ilgisi, istekleri başrolde olduğu için başarı kalıcı olacaktır.[138]

1.2.5. Okul Motivasyonu ve Din Eğitimi

İnsanın doğumuyla beraber tüm hayatı boyunca hem dinin hem de eğitimin katkısıyla değersel özellikli davranışlar geliştirmesi gerekir. Dinin ve eğitimin öncelikli amacı insanın yetişmesi ve gelişmesi için ona olumlu davranışlar kazandırmaktır.

---

[135] Funda Alpanık, ‘‘Resmi İlköğretim Okullarında Okul İçi Şiddet Algısı ile Motivasyon Arasındaki İlişkinin İncelenmesi’’ (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü 2011), 46.

[136] Muhammed Mustafa Genç, “Mesleki Motivasyon Kaynakları Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Üzerine Bir Araştırma”, *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi,* 21 (2024):39.

[137] İlhan Tetik, “Ters Yüz Sınıf Modelinin Arapça Öğretiminde Akademik Başarı ve Tutum Üzerine Etkisi”, (Doktora Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü 2022), 30.

[138] Osman Aktaş, ‘‘Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9. Sınıf Öğrencilerinin Okul Motivasyonunu Etkileyen Faktörler’’ 49.

Amaçları aynı olan din ve eğitim kavramlarından doğan din eğitiminin gerçekleştirmek istediği amaçları bakımından tanımlanması gerekir.[139]

Din eğitimi "temelde inanılan dinin eğitimi"[140] olarak tanımlanabildiği gibi eğitim tanımını temel alarak "bireyin dini davranışlarında kendi yaşantıları yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme denemeleri süreci"[141] olarak da tanımlanabilir.

Din eğitimi, dini bilgilerin bireylere aktarılması ve onlarda dinsel bilinçlenmenin edinilmesi sürecidir. Din eğitiminin öncelikli hedefi; bireyin beden, duygu, ruh, zihin ve heyecan dirliğini bozmadan, onu kendi iç dünyasında başarılı, sorumluluklarının bilincinde bir kişi olarak topluma kazandırmaktır. Aynı zamanda din eğitimi, bireylerin dinsel ihtiyaçları, soruları ve beklentilerine doğru cevaplar vermeyi; batıl inançlardan uzak bir din anlayışını aşılayarak kaliteli bir dindarlık anlayışına sahip olmalarını amaçlamaktadır.[142]

Din, fıtri bir duygu olduğundan bu duygunun reddedilmesi veya bastırılması kabul edilebilir değildir. Üstelik bu duygu çok kuvvetlidir, eğitilmediği zaman insanlar için kötü sonuçlara yol açabilmektedir. Bu sebeple insanlar için son derece ehemmiyete sahip din mefhumunun kavranıp içsel hale getirilmesi, sonraki nesillere aktarılması ancak kaliteli bir din eğitimiyle mümkün kılınabilir. Bu yüzden din eğitiminin planlı ve programlı bir şekilde formasyon sahibi kişiler tarafından verilmesi gerekir.[143] Nitekim eğitim-öğretim faaliyetlerinin ana faktörlerinden olan öğretmenlerin yeterliği öğrencilerin kazanım edinmelerinde önemli bir etkiye sahiptir.[144] Tabii ki din eğitimi, kişinin dindarlık eksenini meydana getiren karışık kodları oluşturmada tek etken ve oluşum değildir. Fakat uygulamaya ilişkin çeşitli faktörler içermesi sebebiyle din eğitiminde ders konularının

---

[139] Şükrü Keyifli, "Eğitim ve Din Eğitimi", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 13/2, (2013):118.

[140] Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, (Ankara: Pegem Yayınları, 2012), 7.

[141] Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, 23.

[142] Mustafa Koç, "Dindarlığın Oluşumuna Din Eğitiminin PsikoPedagojik Katkıları: 'Değer-Yoksun Dindarlık' Tipolojisi Bağlamında Teorik Bir Yaklaşım", *Değerler Eğitimi Dergisi,* 15/33 (2017):88.

[143] Mahmut Zengin, "Sunuş" içinde *İmam-Hatip Liselerinde Eğitim ve Öğretim*, ed. Mahmut Zengin, (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2005), 11, Mehmet Zeki Göksu, "Covid-19 Pandemi Sürecinde Online Din Eğitimi Faaliyetlerinde Oyunlaştırma: Kahoot! Uygulaması Örneği", *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi,*10/28 (2022):182.

[144] Muzaffer Üzümcü, ''Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Yeterlikleri, Sorunları ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma'' (Doktora Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2016), 1.

içeriği ve dersin işlenişindeki yöntem kadar, bu eğitime sahip kişilerin özellikleri ve kurumsal olarak okul ortamı da din eğitimindeki motivasyon ve verimlilikte önemli faktörlerdendir.[145]

Çocuğun okuldaki eğitiminden önce dini eğitim de dahil olmak üzere eğitim aldığı, tecrübe ve yaşantı edindiği yer ailesidir. Aile içindeki din eğitimi sağlıklı yönde gelişirse örgün eğitimde verilecek din eğitimini destekler.[146] Ailede tecrübe edindiği bilgileri doğrusu ve yanlışıyla okula aktaran çocuk, alacağı eğitim ve motivasyonla doğru olan bilgilerini pekiştirip yanlış olanları düzeltecektir. Dolayısıyla okul bu uzun sürecin mutfağıdır denilebilir. Öğrencilerin kendilerinde var olan içsel motivasyonla birlikte inanma ve inandığına göre yaşama dürtüsünü dışsal motivasyonla pekiştirip dini tecrübeler edinmesi için öğretmenlere büyük görevler düşmektedir.[147] Halihazırda aileden gelen normal düzeyde bir dini eğitim okulda iyi bir eğitim ve öğretmenle desteklendiğinde öğrencide istendik ve kalıcı davranışlar oluşacaktır.

Din eğitimi noktasında önemli bir konumu olan motivasyonun Kur'an-ı Kerim'de de kullanıldığını görülür. Allah peygamberleri arayıcılığıyla, ilahi mesajlarıyla inananlarına iyi haberler, inanmayanlarına ise uyarı getirmiştir.[148] Böylece dinini yaşamak isteyen birey bu ödül ve cezalarla motive olabilmektedir. Öğretmenlerin din eğitimi alanında da motivasyonu kullanması olumlu sonuçlar doğuracaktır. Dolayısıyla bu alanda yapılacak motivasyon çalışmalarının disiplinli ve amaçlarının belirlenmiş şekilde gerçekleştirilmesi önemlidir. [149] Verilecek dini eğitimde öğretmenin inançlı olması, bilgi ve samimiyetiyle karşıdakine güven vermesi öğrenci için son derece önemli ve daha tesirlidir. Ayrıca din öğretiminin başarı durumu öğretmenin karakteri ve öğrencinin durumuyla alakalı olduğu kadar derslerin işleniş tarzıyla da alakalıdır.[150]

---

[145] Ahmet Onay, "İmam-Hatip Liselerindeki Din Eğitimi ve Dindarlık Yansımaları" 111-112.

[146] Hacı Yusuf Acuner, "Din Eğitimi Açısından 14-18 Yaş Arası Gençlerde Ahlaki Yargı Gelişimi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 18-19 (2005):294.

[147] Metin Çiftçi, ''İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Okul Motivasyonları'' (Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019), 35.

[148] Stafa Falah Alawneh, "İnsan Motivasyonu: İslami Bir Bakış Açısı'' *Tabularasa*, 2/6 (2002):139-140.

[149] Süleyman Karacelil, ''Din Eğitiminde Motivasyonun Önemi'', 183.

[150] Neda Armaner, "Okullarımızda Din Öğretimi Üzerine", *Ankara İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 7/1(1958-1959):115.

Çocukların sağlıklı bir din eğitimi aldıktan sonra okulda olsun günlük yaşamında olsun bu manevi değerleri benimseyip ibadet alışkanlığı kazanmasında, birlikte yapılan faaliyetlerin önemi büyüktür. Nitekim yapılan bir gözlem sonucunda tek başınayken namaz kılmayan, Kur'an-ı Kerim okumayıp oruç tutmayan çocukların, arkadaşlarıyla beraber olduğunda gruba aidiyet hissederek ortak bir davranış sergilemenin hazzını hissettikleri görülmüştür.[151] Din eğitimi verilen bu süreçte motivasyon uygulamaları sırasında çocuğun yaptığı güzel davranışlar görülmeli ve takdir edilmelidir. Çocuğa güven duyarak onu özgür bırakıp davranışa kendi isteğiyle devam etmesi sağlanmalıdır. Böylece çocuk yaptığı davranışlardan dolayı kendisiyle gurur duyacak ve davranışını severek yapmaya devam edecektir. Böylece din eğitimi noktasında yaptığı tüm davranışları kalıcı hale gelecektir. Sonuç olarak olumlu şekilde okulda, evde ve çevresinde motive olan çocuk istenilen davranış ve ibadetleri severek ve zevk alarak yapmaya devam edecektir.[152]

[151] Süleyman Karacelil, ''Din Eğitiminde Motivasyonun Önemi'', 198.
[152] Süleyman Karacelil, ''Din Eğitiminde Motivasyonun Önemi'', 200.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın evrenine, örneklemine, veri toplama araçlarına, verilerin toplanmasına ve verilerin analizine yer yerilmiştir.

"İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin İçsel Dini Motivasyonlarıyla Okul Motivasyonları İlişkisi: Erzincan İli Örneği" adlı bu araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama deseni kullanılmıştır. Araştırmada imam hatip ortaokullarında eğitim gören 8. sınıf öğrencilerinin okul motivasyonlarında dindarlık etkisini tespit etmek amacıyla veriler toplanmıştır.

2.1. Araştırmanın Evreni

Araştırmanın evrenini Erzincan'da öğrenim gören İmam Hatip Ortaokulu öğrencileri oluşturmaktadır.

2.2. Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın örneklemini Erzincan ili ve ilçelerinde öğrenim gören imam hatip ortaokulu 8. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan, Erzincan İl Milli Eğitim Araştırma Uygulama bölümünden ve öğrenci velilerinden alınan veli olur formuyla gerekli izinler alındıktan sonra Erzincan ili ve ilçelerinin imam hatip ortaokullarının 8. sınıflarında öğrenim gören il merkezi 143, ilçeler 105 olmak üzere toplam 248 gönüllü öğrenciye anket formları uygulanmıştır. Uygulama takriben 15 dakikada uygulanmış ve toplanılan veriler SPSS 20 istatistik programı ile analiz edilmiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanması amacıyla *"Kişisel Bilgi Anketi",* "*İçsel Dinî Motivasyon Ölçeği"* ve *"Okul Motivasyonu Ölçeği"* kullanılmıştır.

2.3.1. Kişisel Bilgi Anketi

Kişisel bilgi anketi kısmında örneklem grubunun cinsiyet ve sosyoekonomik düzeyine ilişkin sorular mevcuttur.

2.3.2. Okul Motivasyon Ölçeği

- Okul Motivasyon Ölçeği: Bu ölçek Semih Kaynak, Mehmet Buğra Özhan ve Adnan Kan (2017) tarafından geliştirilmiştir. Bu ölçek çalışması, ortaokulda eğitim görmekte olan öğrencilerin okul motivasyonu seviyelerini tespit edebilmek için geliştirilmiştir. Bu hedefe ilişkin okul motivasyonu ile ilgili literatür incelenmiş, ortaokul öğrencilerinde okul motivasyonunun belirtisi olabilecek davranışsal, bilişsel ve duyuşsal faktörlere ilişkin olarak madde havuzu hazırlanmıştır ve ölçeğin uygulama formu oluşturulmuştur. Ölçekte 5'li Likert tipi format *(kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, karasızım, katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum)* kullanılarak 1'den 5'e kadar zayıftan kuvvetliye doğru giden bir puanlama seçilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliğine yönelik kanıt bulmak için açımlayıcı faktör analizi ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmış; bir ölçüte dayalı geçerlik için ise Pearson Momentler Çarpım korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Ölçeğin güvenirliğine yönelik kanıt bulmak amacıyla Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı hesaplanmış ve test-tekrar güvenirliği yapılmıştır. Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin 14 madde olarak hedef, performans ve okula bağlılık olarak üç alt boyuttan oluştuğu görülmüştür. Ölçeğin tümüne yönelik Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .84 olarak hesaplanmıştır.[153]

2.3.3. İçsel Dini Motivasyon Ölçeği

Dean Hoge tarafından geliştirilip oluşturulan ve Karaca (2001) tarafından Türkçe'ye standardizasyonu yapılmış olan 10 maddelik bir ölçektir. Ölçeğin ilk 7 maddesi (1, 2, 3, 4, 5, 6 ve 7), "d*inî inançlarım hayata bakış açımı belirler*" maddesindeki gibi olumlu cümle formunda, diğer maddeler (8, 9 ve 10) ise, "*ahlâkî bir hayat yaşadığım sürece neye inandığım o kadar önemli değil*" maddesinde olduğu üzere, olumsuz cümle kalıbı şeklinde ifade edilmiştir. Ölçekte 5'li Likert tipi format *(kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, karasızım, katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum)* kullanılarak 0'dan 4'e

[153] Semih Kaynak, Mehmet Buğra Özhan, Adnan Kan, "Ortaokul Öğrencileri İçin Okul Motivasyonu Ölçeği Geliştirme Çalışması", 293.

kadar zayıftan kuvvetliye doğru giden bir puanlama seçilmiştir. Verilerin girişi sırasında, ölçekteki olumsuz cümle kalıbındaki maddeler 0→4; 1→3; 2→2; 3→1; 4→0 şekliyle ters çevrilmektedir. Bu şekilde ölçekten alınabilecek en düşük puan 0, en yüksek puan ise 40'tır.[154]

2.4. Etik Kurul Onayı

Bu araştırma Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu (Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu) tarafından 24.01.2024 tarihli ve 01-15 sayılı kararı ile onaylanmıştır. İlgili etik kurul onay belgesi ekte sunulmuştur. (bkz. Ek-1)

2.5. Verilerin Analizi

Araştırmanın amaç ve problemlerine uygun olarak hazırlanmış olan 24 maddelik anket formu Mayıs 2024 tarihinde uygulanmıştır. Araştırma için 300 adet anket formu bastırılmış, ancak 248 adeti dağıtılabilmiştir. Değerlendirmeye alınan 248 anket formu istatistiksel analize tabi tutulmuştur.

Araştırmada elde edilen veriler SPSS for Windows 20.0 istatistik paket programıyla analiz edilmiştir. Verilerin analizi ve problemlerin test edilebilmesi için bağımsız değişkenler için Pearson Momentler Çarpım Korelasyon, regresyon, t testi ve Tek Faktörlü Varyans Analizi-ANOVA analizi yapılarak veriler analiz edilmiş ve değişkenler arasındaki ilişkilerin seviyesi ortaya konmuştur. Varyans analizi sonucunda aralarında anlamlı fark bulunan ortalamalar arasında çoklu karşılaştırma yöntemi kullanılmıştır.

[154] Faruk Karaca, "Din Psikolojisinde Metot Sorunu ve Bir Dindarlık Ölçeğinin Türk Toplumuna Standardizasyonu", *Ekev Akademi Dergisi*, 3/1, (2001):199-200.

Tablo 2.1: Araştırmanın Alt Problemleri ve Veri Analiz Yöntemleri

Araştırmanın Alt Problemleri	**Veri Toplama Aracı**	**Veri Analizi**
"Ortaokul öğrencilerinin içsel dini motivasyonları ile okul motivasyonları arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki var mıdır?"	İçsel Dini Motivasyon Okul Motivasyonu	Pearson Korelasyon Analizi
"İmam-hatip ortaokulu öğrencilerinin içsel dini motivasyonları okul motivasyonlarını anlamlı olarak yordamakta mıdır?"	İçsel Dini Motivasyon Okul Motivasyonu	Regresyon Analizi
"İmam-hatip ortaokulu öğrencilerinin içsel dini motivasyonlarıyla okul motivasyonları cinsiyetlerine göre anlamlı farklılaşma göstermekte midir?"	İçsel Dini Motivasyon Okul Motivasyonu	T-testi
"İmam-hatip ortaokulu öğrencilerinin içsel dini motivasyonlarıyla okul motivasyonları sosyoekonomik durumlarına göre anlamlı farklılaşma göstermekte midir?"	İçsel Dini Motivasyon Okul Motivasyonu	Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.BULGULAR

3.1. İmam Hatip Öğrencilerine İlişkin Betimleyici İstatistik Sonuçları

Tablo 3.1: İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Betimleyici İstatistik Sonuçları

		N	%
Cinsiyet	**Kız**	168	%67,7
	Erkek	80	%32,3
Sosyoekonomik Düzey	**Düşük**	2	%0,8
	Ortanın Altı	2	%0,8
	Orta	171	%69
	Ortanın Üstü	62	%25
	Yüksek	11	%4,4

Tablo 3.1. incelendiğinde araştırmada 168 (% 67,7) kız öğrenci, 80 (% 32,3) erkek öğrenci yer almaktadır. Sosyoekonomik düzey açısından incelendiğinde düşük ve ortanın altı seviyesinde bulunan 2 kişi, yüksek düzeyde 11 kişi (%4,4), ortanın üstü seviyesinde 62 kişi (%25) son ve en yüksek düzey olarak 171 kişiyle (%69) orta seviye görülmüştür.

3.2. İçsel Dini Motivasyon ile Okul Motivasyonuna İlişkin Korelasyon Analizi Sonuçları

"İmam hatip ortaokul öğrencilerinin içsel dini motivasyonları ile okul motivasyonları arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki var mıdır?" birinci alt problem olarak belirlenmiştir. İçsel dini motivasyon ve okul motivasyonu arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 3.'de gösterilmiştir.

Tablo 3.2: İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin İçsel Dini Motivasyonu ile Okul Motivasyonu Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları

	1	2	3	4	5
1.İçsel Dini Motivasyon	-				
2. Okul Motivasyonu	,157*	-			
3. Hedef Alt Boyutu	,087	,780**	-		
4.Performans Alt Boyutu	,183**	,815**	,411**	-	
5.Okula Bağlılık Alt Boyutu	,114	,802**	,376**	,597**	-

*p<,05, **p<,01, ***p<,001

İçsel dini motivasyon ve okul motivasyonu arasında zayıf düzeyde pozitif yönde (r= ,157) ve anlamlı (p<,05) bir ilişki bulunmuştur. İçsel dini motivasyon ile okul motivasyonunun "Hedef" alt boyutu arasında pozitif (r= ,087) yönde zayıf ilişki olduğu ancak bu ilişkinin anlamlı olmadığı görülmüştür. İçsel dini motivasyon ile okul motivasyonunun "Performans" alt boyutu arasında pozitif yönde zayıf (r= ,183) ve anlamlı (p<,01) ilişki olduğu tespit edilmiştir. İçsel dini motivasyon ile okul motivasyonunun "Okula bağlılık" alt boyutu arasında pozitif yönde zayıf (r= ,114) ancak istatistiksel açıdan anlamlı olmayan bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda imam hatip ortaokulu öğrencilerinin içsel dini motivasyonları arttıkça okula yönelik motivasyonlarının arttığı söylenebilir.

3.3. İçsel Dini Motivasyon ile Okul Motivasyonuna İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

"İmam hatip ortaokulu öğrencilerinin içsel dini motivasyonları okul motivasyonlarını anlamlı olarak yordamakta mıdır?" ikinci alt problem olarak belirlenmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin okul motivasyonlarına, içsel dini motivasyonlarının etkisinin incelenmesi ve değerlendirilmesi için regresyon analizi tekniği kullanılmıştır. Ulaşılan bulgular Tablo 3.3.'te gösterilmiştir.

Tablo 3.3: İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin İçsel Dini Motivasyonu ile Okul Motivasyonu Arasındaki Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişken	B Değerleri	Standart Hata	Beta Değerleri	t	p
Sabit	41,406	4,264	-	9,710	,000
İçsel Dini Motivasyon	,335	,135	,157	2,487	.014
R=,157 R^2=,025 F(1,246) = 6,187 p<0,05					

Tablo 3.3. incelendiğinde içsel dini motivasyonun okul motivasyonunu pozitif yönlü anlamlı düzeyde yordadığı görülmektedir (F(1,246) = 6 ,187, p <,05; t =2,487, p < ,05). İmam-hatip ortaokulu öğrencilerinin içsel dini motivasyonları, okul motivasyonu varyansının %2,5'sini (R=,157, R^2=,025) açıkladığı tespit edilmiştir.

3. 4. Cinsiyete Göre İçsel Dini Motivasyonun t-testi Analizi Sonuçları

"İmam hatip ortaokulu öğrencilerinin içsel dini motivasyonları cinsiyetlerine göre anlamlı farklılaşma göstermekte midir?" üçüncü alt problem olarak belirlenmiştir. İmam hatip ortaokulu öğrencilerinin içsel dini motivasyonlarının cinsiyetlerine göre anlamlı farklılaşma oluşturup oluşturmadığını belirlemek için t-testi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 3.5.'te gösterilmiştir.

Tablo 3. 4: Cinsiyet ile İçsel Dini Motivasyon Arasındaki Farka İlişkin T-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	X	Ss	t	p
Erkek	80	31,87	4,94	1,316	,189
Kız	168	31,00	4,82		

Tablo 3.4. incelendiğinde imam hatip ortaokulu öğrencilerinden erkeklerin ortalama içsel dini motivasyon puanı 31,87 iken kızların ortalama içsel dini motivasyon puanları 31,01 olarak görülmektedir. Erkek öğrencilerin içsel dini motivasyon ortalama puanları, kız öğrencilerin ortalama puanlarına göre yüksek olmakla birlikte bu farklılaşma istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (t= 1,316, p=,189).

3.5. Cinsiyete Göre Okul Motivasyonunun t-testi Analizi Sonuçları

"İmam hatip ortaokulu öğrencilerinin okul motivasyonları cinsiyetlerine göre anlamlı farklılaşma göstermekte midir?" dördüncü alt problem olarak belirlenmiştir. İmam-Hatip ortaokulu öğrencilerinin okul motivasyonlarının cinsiyetlerine göre anlamlı farklılaşma oluşturup oluşturmadığını belirlemek için t-testi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 3.5.'da gösterilmiştir.

Tablo 3.5: Cinsiyet ile Okul Motivasyonu Arasındaki Farka İlişkin T-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	X	Ss	t	P
Erkek	80	47,4500	14,23	-4,300	,000
Kız	168	54,0000	8,70		

Tablo 3.6. incelendiğinde erkeklerin ortalama okul motivasyon puanları 47,45 ilen kızların ortalama okul puanları 54,00 bulunmuştur. Kızların okul motivasyonlarının, erkeklerin okul motivasyonlarından yüksek bulunduğu bu sonuç aynı zamanda istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır (t= -4,300, p< .001). Bu sonuçlara göre de kızların okul motivasyonlarının, erkeklerin okul motivasyonlarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

3.6. Sosyoekonomik Düzey ile İçsel Dini Motivasyon Arasındaki Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

"İmam hatip ortaokulu öğrencilerinin içsel dini motivasyonları sosyoekonomik durumlarına göre anlamlı farklılaşma göstermekte midir?" beşinci alt problem olarak belirlenmiştir. İmam-Hatip ortaokulu öğrencilerinin içsel dini motivasyonlarının sosyoekonomik durumlarına göre anlamlı farklılaşma oluşturup oluşturmadığını tespit etmek için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılmış ve ulaşılan bulgular Tablo 3.6.'de gösterilmiştir.

Tablo 3. 6: Sosyoekonomik Düzey ile İçsel Dini Motivasyon Arasındaki Farka İlişkin Anova Sonuçları

Değişken	N	X	Ss	F	p
Düşük	2	32,50	10,60		
Ortanın Altı	2	26,50	8,48	,698	,594
Orta	171	31,21	4,78		
Ortanın Üstü	62	31,61	4,88		
Üst	11	31,36	5,00		

Tablo 3.6. incelendiğinde yapılan analizler göstermiştir ki öğrencilerin farklı sosyoekonomik düzeyde olmalarının içsel dini motivasyon puanlarını farklılaştırmadığı görülmüştür (F= ,698, p=.594).

3.7. Sosyoekonomik Düzey ile Okul Motivasyonu Arasındaki Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

"İmam-hatip ortaokulu öğrencilerinin okul motivasyonları sosyoekonomik durumlarına göre anlamlı farklılaşma göstermekte midir?" altıncı alt problem olarak belirlenmiştir. İmam-Hatip ortaokulu öğrencilerinin okul motivasyonlarının sosyoekonomik durumlarına göre anlamlı farklılaşma oluşturup oluşturmadığını tespit etmek için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılmış ve ulaşılan bulgular Tablo 3.7.'de gösterilmiştir.

Tablo 3. 7: Sosyoekonomik Düzey ile Okul Motivasyonu Arasındaki Farka İlişkin Anova Sonuçları

Değişken	N	X	Ss	F	p
Düşük	2	31,50	16,26		
Ortanın Altı	2	53,50	17,67	3,079	,017
Orta	171	51,40	10,86		
Ortanın Üstü	62	52,80	8,52		
Üst	11	57,63	6,60		

Tablo 3.7. incelendiğinde öğrencilerin farklı sosyoekonomik düzeyde olmalarının okul motivasyon puanlarını anlamlı bir şekilde farklılaştırdığını göstermiştir ($F= 3,079$, $p < .05$). Bu farklılık ise düşük SED ile ortanın üstü SED (ortalama farkı = -21,306) ve düşük SED ile yüksek SED (ortalama farkı = -26,136) arasında bulunmuştur.

SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Erzincan'da bulunan tüm imam hatip ortaokulları 8. Sınıf öğrencilerinin okul motivasyonlarıyla içsel dini motivasyon ilişkisinin çalışıldığı bu araştırma, anket çalışması yapılarak gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında öğrencilerin okul motivasyonlarıyla içsel dini motivasyon arasındaki ilişkiye, bu etkenlerin, cinsiyet ve sosyoekonomik değişkenlere göre hangi sonuçlara götürdüğü bulgularına ulaşılmıştır. Bu bulgular çerçevesinde sonuçlar ile ilgili çalışmalar ışığında karşılaştırma ve tartışma yapılmıştır.

Araştırmamızda öncelikle içsel dini motivasyon ile okul motivasyonu arasındaki ilişki incelenmiştir. Buna göre içsel dini motivasyon ile okul motivasyonu arasında zayıf düzeyde pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sonrasında regresyon analiziyle içsel dini motivasyonun okul motivasyonunu pozitif yönlü anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur. Diğer bir sonuç olarak içsel dini motivasyonun cinsiyete göre farklılaşmadığı sonucu bulunmuştur. Fakat okul motivasyonunda cinsiyete göre anlamlı bir farklılaşma görülmüş olup kızların okul motivasyonu erkeklerin okul motivasyonundan yüksek bulunmuştur. Sosyoekonomik düzey açısından yapılan analizlere göre ise içsel dini motivasyonun farklı sosyoekonomik düzeye göre değişmediği sonucuna ulaşılmıştır. Fakat farklı sosyoekonomik düzeylerin okul motivasyonunu anlamlı farklılaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmamızın temel problemi olan içsel dini motivasyon ile okul motivasyonu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Ayrıca içsel dini motivasyon okul motivasyonunu pozitif yönlü anlamlı düzeyde yordamıştır. Yani İmam-hatip ortaokulu öğrencilerinin içsel dini motivasyonları, okul motivasyonu varyansının %2,5'ini açıkladığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre imam hatip ortaokulu öğrencilerinin içsel dini motivasyonları, okul motivasyonlarını anlamlı olarak yordamıştır denilebilir. Bu konuda yapılan çalışmalara bakıldığında Erdem Şahin'in [155] araştırmasında da başarı ile dindarlık arasında anlamlı ve olumlu ilişki saptanmıştır. Ümit Fahri Çetin'in [156] tezinde ise okul başarısı ile dindarlık arasında anlamlı ilişki tespit edilmiş fakat okul başarısı yüksek çıkan öğrencilerin dindarlık puanları yüksek bulunmamıştır. Haldun Nalbant'ın

[155] Şahin, "Ortaöğretim Öğrencilerinde Dindarlık Düzeyi ve Okul Başarısı İlişkisi".
[156] Çetin, "Ortaöğretim Düzeyi Gençlerde Dindarlık-Empati İlişkisi".

[157] çalışmasına bakıldığında dindarlıkla başarı algısı arasında az da olsa bir ilişki olduğu tespit edilmiş fakat bu ilişki anlamlılık düzeyine ulaşmamıştır. Fakat Metin Güven'in yapmış olduğu [158] çalışmasında içsel dini motivasyon ile akademik motivasyon arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Yine Emine Çiğdem'in [159] tezinde de ailesinin yanında kalan ile pansiyonda kalan lise öğrencilerinin akademik başarısı ile dini tutum düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

Araştırmada içsel dini motivasyon ve okul motivasyonu cinsiyet ve sosyoekonomik değişkenlerine göre incelendiğinde; cinsiyete göre kızlarla erkeklerin içsel dini motivasyonları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu hususta yapılan çalışmalara incelendiğinde Erdem Şahin'in [160] ve Haldun Nalbant'ın [161] çalışması da ulaştığımız bu bulguları desteklemekte, kız ve erkek öğrencilerin dindarlık puan ortalamalarında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak Emine Çiğdem'in [162] çalışmasında kız öğrencilerin dini tutum puanlarının erkek öğrencilerin dini tutum puanlarına oranla anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Yani bu sonuçlar araştırmamızda ulaşılan sonuçları desteklememiştir.

Araştırmada okul motivasyonu ile cinsiyet arasındaki ilişkiye bakıldığında kız öğrencilerin okul motivasyonları, erkek öğrencilere göre yüksek bulunmuştur. Sonucun bu şekilde çıkmasında birçok faktör etkili olabilir. Kızların erkeklere göre daha kurallara uyumlu olarak yetişmeleri, yaptıkları her işi daha düzenli disiplinli yapmaya çalışmaları, çağımızda artık erkeklerin çalışabildiği her alanda kadının da yer almaya başlamış olmasının verdiği bilinç ve karşı cinse bağlı olmadan kendi ayakları üstünde durabilme isteği gibi etkenler sayılabilir. Alanda yapılan araştırmalara bakıldığında Mustafa Alıcıkuşu'n [163] yapmış olduğu tezinde de kız öğrencilerin akademik başarı ortalamaları erkek öğrencilere kıyasla yüksek bulunmuştur ve bu sonuç önemli düzeyde anlamlı

[157] Nalbant, "Üniversite Öğrencilerinde Dindarlık ile Başarı Algısı Arsındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma".

[158] Güven, "Motivasyon Dindarlık İlişkisi".

[159] Çiğdem, "Pansiyonda ve Ailesi Yanında Kalan Liseli Öğrencilerin Umut, Dindarlık ve Akademik Başarı Durumlarının Karşılaştırılması".

[160] Şahin, "Ortaöğretim Öğrencilerinde Dindarlık Düzeyi ve Okul Başarısı İlişkisi".

[161] Nalbant, "Üniversite Öğrencilerinde Dindarlık ile Başarı Algısı Arsındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma".

[162] Çiğdem, "Pansiyonda ve Ailesi Yanında Kalan Liseli Öğrencilerin Umut, Dindarlık ve Akademik Başarı Durumlarının Karşılaştırılması".

[163] Alıcıkuşu, "Lise Öğrencilerinin Dindarlık ve Başarı İlişkisi".

bulunmuştur. Necip İhsan Arıkan'ın [164] yüksek lisans çalışmasında da kız öğrencilerin akademik başarı ortalamaları erkek öğrencilere göre daha yüksek çıkmıştır. Yine Emine Çiğdem'in [165] çalışmasında ve Erdem Şahin'in [166] tezinde de kız öğrencilerin akademik başarı ortalamaları erkek öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Bahsedilen bu çalışmalar araştırmamızı desteklemektedir. Fakat Haldun Nalbant'ın [167] çalışmasında erkek öğrencilerin akademik başarı algısı kız öğrencilere göre daha yüksek çıkmıştır. Yine Elvira Puka'nın [168] çalışmasında erkek öğrencilerin sınıf içindeki başarı düzeylerine yönelik öz değerlendirmeleri kız öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Yani erkek öğrencilerin kendilerini daha başarılı bir kategoride konumlandırdıkları görülmüştür.

Araştırmamızda sosyoekonomik düzey ile içsel dini motivasyon arasındaki ilişki incelenmek istenmiştir ve öğrencilerin farklı sosyoekonomik düzeyde olmalarının içsel dini motivasyon puanlarını farklılaştırmadığı görülmüştür. Bu konuda yapılan çalışmalara bakıldığında Metin Güven'in [169] tezinde de içsel dini motivasyon ile sosyoekonomik düzey arasında anlamlı ilişki tespit edilememiştir. Yine Mustafa Alıcıkuşu'n [170] çalışmasında da aile gelir durumuyla dindarlık arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Elvira Puka'nın [171] çalışmasında da ailenin gelir düzeyi ile namaz kılma durumu arsında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Yani ailenin gelir düzeyi öğrencilerin namaz kılma durumlarını etkilememiştir. Bu araştırmaların sonuçları araştırmamızın sonucu ile aynı sonuçları göstermiştir. Yani bireylerin sosyoekonomik düzeyi ile dindarlıkla ilişkilendireceğimiz faktörleri arasında bir ilişki görülmemiştir. Fakat Mehmet Emin Kalgı'nın [172] doktora tezinde aile geliri ile dindarlık arasında negatif

[164] Necip İhsan Arıkan, "Sosyoekonomik Değişkenlerin Yükseköğretim Öğrencilerinin Akademik Başarı Üzerindeki Etkisi Üzerine Bir Araştırma" (Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013).

[165] Çiğdem, "Pansiyonda ve Ailesi Yanında Kalan Liseli Öğrencilerin Umut, Dindarlık ve Akademik Başarı Durumlarının Karşılaştırılması".

[166] Şahin, "Ortaöğretim Öğrencilerinde Dindarlık Düzeyi ve Okul Başarısı İlişkisi".

[167] Nalbant, "Üniversite Öğrencilerinde Dindarlık ile Başarı Algısı Arsındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma".

[168] Elvira Puka, "Liselerde Okul Yaşam Kalitesi ve Bazı Dindarlık Özelliklerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", (Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021).

[169] Güven, "Motivasyon Dindarlık İlişkisi".

[170] Alıcıkuşu "Lise Öğrencilerinde Dindarlık ve Akademik Başarı İlişkisi".

[171] Puka, "Liselerde Okul Yaşam Kalitesi ve Bazı Dindarlık Özelliklerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi".

[172] Mehmet Emin Kalgı, "Ortaöğretim Öğrencilerinde Dindarlık ile Kişilik Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma", (Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,2020).

yönde anlamlı bir ilişki bulunmuş olup aile geliri arttıkça dindarlık azalmıştır. Yine Betül Çapar'ın [173] çalışmasında sosyoekonomik düzey ile dindarlık arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuş, sosyoekonomik düzey arttıkça dindarlık azalmıştır. Haldun Nalbant'ın [174] çalışmasında ise gelir düzeyi ile dindarlık arasında düşük düzeyde de olsa bir ilişki bulunmuştur. Dindarlık ortalamaları gelir düzeylerine bağlı olarak artış göstermiştir. Yusuf Öztürk'ün [175] çalışmasında öğrencilerin dindarlık özelliklerinden duygu ve etki alt boyutlarında ailelerinin gelir düzeyine göre anlamlı farklılaşma gösterdiği görülmüştür. Erdem Şahin'in [176] tezinde ailenin gelir seviyesiyle öğrencinin dindarlığının sadece etki boyutu arasında olumlu ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Ailenin gelir düzeyi arttıkça öğrencinin dindarlığının etki boyutu seviyesi de artmıştır. Emine Çiğdem'in [177] çalışmasında da gelir düzeyi değişkeni dini tutum ve alt boyutları arasında anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir. Ümit Fahri Çetin'in [178] tezinde örneklemin gelir düzeyi ile dindarlık puanları arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu çalışmalar ise sosyoekonomik düzey ile dindarlık arasında anlamlı ilişki olduğunu ortaya koyan çalışmalar olup bizim araştırma sonuçlarımızdan farklı bir bulgu olarak ortaya konulmuşlardır. Araştırma sonucumuza göre sosyoekonomik düzeyin düşük veya yüksek olmasının gerçek anlamda dini yaşayan iç güdümlü dindarlık anlayışına sahip olan bireylerin dinlerini içselleştirme noktasında etkisinin olmadığı söylenebilir.

Araştırmamızda sosyoekonomik düzey ile okul motivasyonu arasındaki ilişki incelenmek istenmiş ve sonuç öğrencilerin farklı sosyoekonomik düzeyde olmalarının okul motivasyon puanlarını anlamlı bir şekilde farklılaştırdığını göstermiştir. Bu farklılık ise düşük sosyoekonomik düzey ile ortanın üstü sosyoekonomik düzey ve düşük sosyoekonomik düzey ile yüksek sosyoekonomik düzey arasında bulunmuştur. Yani sosyoekonomik düzeyi ortanın üstü olanlar ile yüksek düzey olanların okul

[173] Betül Çapar, "Farklı Ortaöğretim Öğrencilerinde Dindarlık ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008).

[174] Nalbant, "Üniversite Öğrencilerinde Dindarlık ile Başarı Algısı Arsındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma".

[175] Yusuf Öztürk, "Ergenlerde Dindarlık ile Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", (Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,2017).

[176] Şahin, "Ortaöğretim Öğrencilerinde Dindarlık Düzeyi ve Okul Başarısı İlişkisi".

[177] Çiğdem, "Pansiyonda ve Ailesi Yanında Kalan Liseli Öğrencilerin Umut, Dindarlık ve Akademik Başarı Durumlarının Karşılaştırılması".

[178] Ümit Fahri Çetin, "Ortaöğretim Düzeyi Gençlerde Dindarlık-Empati İlişkisi", (Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010).

motivasyonları sosyoekonomik düzeyi düşük olan öğrencilere göre daha yüksek çıkmıştır. Bu sebeple de öğrencilerin sosyoekonomik düzeyi iyileştikçe okul motivasyonları da artmıştır denilebilir. Bu sonucu elde etmede ekonomik yönden sıkıntısı olmayan ailelerin çocuklarının kendilerini ifade edebilecek birçok alana yönelerek özgüvenlerini artırmış olmaları, derslerine yardımcı olacak daha çok kaynak ve etkinliğe rahatça ulaşabilmeleri gibi etkenler sayılabilir. Alanda yapılan çalışmalara bakıldığında Özgür Güler'in [179] tezinde de öğrencilerin sosyoekonomik düzeyi arttıkça motivasyonları da yüksek bulunmuştur. Yine Mustafa Alıcıkuşu'nun [180] çalışmasında da aile gelir durumuyla akademik başarı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Osman Aktaş'ın [181] çalışmasında da ailenin gelir düzeyi arttıkça öğrencilerin motivasyon düzeyleri artmıştır. Emine Çiğdem'in [182] çalışmasında da akademik başarı ile ailenin gelir düzeyi arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Yapılan bu çalışmaların sonuçları araştırmamızın sonuçlarını desteklemektedir. Fakat Metin Çiftçi'nin [183] çalışmasında akademik başarı ile ailenin gelir düzeyi arasında anlamlı farklılıklar bulunamamıştır. Yine Metin Güven'in [184] tez çalışmasında da sosyoekonomik düzey ile akademik motivasyon arasında anlamlı ilişki tespit edilememiştir. Fakat bağımsız değişken olan "ailemin sosyoekonomik durumu beni daha fazla çalışmaya motive eder" şeklindeki soruya verilen cevaplara göre akademik motivasyon düzeyinde anlamlı farklılaşma tespit edilmiştir. Haldun Nalbant'ın [185] çalışmasında gelir düzeyi ile başarı algısı arasında ters bir orantı bulunmuştur. Gelir düzeyi düştükçe beklentilere dayalı olarak başarı algısı yükselmiştir. Yine Necip İhsan Arıkan'ın [186] yüksek lisans çalışmasında öğrencilerin genel akademik not ortalamaları ile şahsi gelirleri arasında negatif bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlar sosyoekonomik düzey ile başarı değişkeni arasında ilişki bulunmadığını ya da farklı

[179] Özgür Güler, "Öğretmenlerin Sosyal Adalet Liderliği ile Öğrenci Motivasyonu Arasındaki İlişkiler" (Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021).

[180] Alıcıkuşu "Lise Öğrencilerinde Dindarlık ve Akademik Başarı İlişkisi".

[181] Aktaş, ''Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9. Sınıf Öğrencilerinin Okul Motivasyonunu Etkileyen Faktörler''.

[182] Çiğdem, "Pansiyonda ve Ailesi Yanında Kalan Liseli Öğrencilerin Umut, Dindarlık ve Akademik Başarı Durumlarının Karşılaştırılması".

[183] Metin Çiftçi, ''İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Okul Motivasyonları''.

[184] Güven, "Motivasyon Dindarlık İlişkisi".

[185] Nalbant, "Üniversite Öğrencilerinde Dindarlık ile Başarı Algısı Arsındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma".

[186] Necip İhsan Arıkan, "Sosyoekonomik Değişkenlerin Yükseköğretim Öğrencilerinin Akademik Başarı Üzerindeki Etkisi Üzerine Bir Araştırma".

sebeplere dayalı olarak anlamlı farklılaşma olduğunu göstermekle birlikte araştırma sonucumuzu desteklememektedir.

Araştırmamızda içsel dini motivasyon ile okul motivasyonu arasında anlamlı bir ilişki var mıdır şeklinde olan temel problemimizin sonucunda içsel dini motivasyon ile okul motivasyonu arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Yani bireylerin içsel dini motivasyonları arttıkça okul motivasyonları da artmıştır. Bu da gösteriyor ki dini değerlerine sahip bireyler dini sorumluluklarını yerine getirmedeki hassasiyetlerini eğitim hayatlarına da yansıtabilmiş, okul motivasyonlarını koruyup artırabilmişlerdir.

Araştırmamızın teorik kısmında ve ölçek sorularımızın muhtevasında da yer alan davranışsal, bilişsel, hümanist, sosyo-kültürel kuramları ve içsel ve dışsal motivasyon çeşitlerini bulgular kısmında bulduğumuz sonuçlarla ilişkilendirecek olursak şunları söyleyebiliriz: İçsel dini motivasyonu yüksek olan öğrencilerin okul motivasyonu da yüksek bulunmuştu. Şöyle ki dini yaşamlarında içsel olarak yani dışarıdan bir müdahale olmadan dini içselleştirerek yaşamayı seçen öğrencilerin sosyo-bilişsel kuramın etkili olduğu kurumlardan biri olan okuldaki motivasyonları da yüksek çıkmıştır. İçsel olarak dini ve okul motivasyonunu yüksek tutan öğrenciler, bilişsel kurama göre kendini gerçekleştirme amacına haiz öğrencilerdir. Diğer bir bulgumuza göre sosyoekonomik düzeye göre öğrencilerimizin içsel dini motivasyonlarında anlamlı bir farklılık görülmemişti. İstenilen davranışın dışardan gelen ödüllerle pekiştirildiği davranışçı kurama göre öğrencilerin sosyoekonomik düzeyi onların (ancak içten gelen bir motiveyle yükselen) dindarlıklarına etki etmemiştir.

Ülkemizde ergenlik çağındaki gençler Liselere Geçiş Sınavı (LGS) ve benzeri sınavlarla hangi lisede öğrenim göreceğinden yaşamında nasıl bir meslek seçeceğine kadar birçok mevzuda, eğitimle ilgili yaşantılarında onları büyük oranda etkileyecek önemli kararlar verirler.[187] Araştırmamızı yürüttüğümüz 8. Sınıf öğrencilerinin bulundukları kademe sebebiyle girmeleri gereken LGS (Liselere Geçiş Sistemi) sınavının araştırmamız için önemli bir etken olduğunu belirtmek gerekir. Nitekim hayatlarının dönüm noktası olan bu sınav için düzenli ders çalışma, planlı hareket etme ve bu süreçte motivasyonlarını diri tutma önemli faktörlerdendir. İşte bu

[187] Ömer Avcı, Emine Ayyıldız, *Eğitimde Motivasyon: Kuramsal Arka Plan, Gelişimsel Dönemler ve Öğrenme- Öğretme*, 147.

noktada İHO 8. Sınıf öğrencilerinin içsel dini motivasyon düzeyleriyle hayatlarının önemli bir parçası olan ders çalışma isteği arasında doğru bir orantı olduğunu ortaya koyan bu çalışma, dini anlamda kendini geliştirip sorumluluğunu bilen insanların toplumda iyi yerlere gelen dürüst, çalışkan ve bilinçli insanlar olabileceğini düşündürmektedir. Araştırmamızda ortaya koyduğumuz içsel dini motivasyon arttıkça okul motivasyonu da artar şeklindeki temel tezimizle ilgili son olarak diyebiliriz ki din; insana yaratıcına, kendisine ve çevresine karşı sorumluluk almayı öğrettiği için öğrencilerin de bu sorumluluk bilinci ile yetişmelerini, okul motivasyonlarını da bu yönde artırıp onların daha başarılı, dürüst, güzel ahlaklı, düzenli ve çalışkan bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlayacaktır.

Öneriler

Elde edilen bulgu ve sonuçlar için aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

- Erzincan ilinin tüm imam hatip ortaokullarının 8. Sınıf öğrencileriyle yapılan bu araştırma diğer illerle beraber daha geniş bir örneklem grubuyla yapılabilir.
- Cinsiyet ve sosyoekonomik değişkenlerle sınırlı olan araştırmamız yaş, farklı sınıf kademeleri ve ailelerin eğitim durumu değişkenleriyle çalışılabilir.

KAYNAKÇA

"İlim, Hikmet, Marifet", (Erişim Tarihi 22.12.2024), https://www.mehmetgormez.com/ilimhikmetmarifet/dinvedindarlik-1-2-3.

"Öğrenme Kuramları", (Erişim Tarihi 20.11.2024), file:///C:/Users/frida/Desktop/%C3%96%C4%9ERENME%20KURAMLARI.pdf.

Acuner, Hacı Yusuf. "Din Eğitimi Açısından 14-18 Yaş Arası Gençlerde Ahlaki Yargı Gelişimi". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.* 18-19 (2005):265-297.

Akbaba, Sırrı-Aktaş, Arzu. ''İçsel Motivasyonun Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi'', *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi,* 21/21 (2005): 19-42.

Akbaba, Sırrı. "Eğitimde Motivasyon", *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi,* 13 (2006): 341-361.

Akşit Bahattin-Şentürk Recep-Küçükkural Önder-Cengiz Kurtuluş. *Türkiye'de Dindarlık- Sosyal Gerilimler Ekseninde İnanç ve Yaşam Biçimleri*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.

Aktaş, Osman. ''Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9. Sınıf Öğrencilerinin Okul Motivasyonunu Etkileyen Faktörler''. İstanbul: Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstütisi, Yüksek Lisans Tezi 2009.

Alawneh, Stafa Falah. Çev. Ali Rıza Aydın. "İnsan Motivasyonu: İslami Bir Bakış Açısı'' *Tabula rasa*, 2/6 (2002):139-157.

Alıcıkuşu, Mustafa. "Lise Öğrencilerinde Dindarlık ve Akademik Başarı İlişkisi Kahramanmaraş Örneği". Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 2013.

Alkaabi, Sultan Ali R.-Alkaabi, Warda-Vyver, Glen. ''Researching Student Motivation'', *Contemporary Issues in Education Research,* 10/3 (2017): 193-202

Allport , Gordon W.- Ross J.Mıchael, ''Personal Relıgıous Orıentatıon And Rrejudıce'', *Journal of Personality and Social Psycholog.* 5/4 (1967): 432-443.

Alpanık, Funda. ''Resmi İlköğretim Okullarında Okul İçi Şiddet Algısı ile Motivasyon Arasındaki İlişkinin İncelenmesi''. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstütisi, Yüksek Lisans Tezi, 2011.

Altun, Fatma. ''Üstün Yetenekli Öğrencilerin Mükemmelliyetçilik Özellikleri, Okul Motivasyonları, Öğrenme Stilleri ve Akademik Başarıları''. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Armaner, Neda. "Okullarımızda Din Öğretimi Üzerine". *Ankara İlahiyat Fakültesi Dergisi.* 7/1(1958-1959):115-118.

Avcı, Ömer-Ayyıldız Emine. *Eğitimde Motivasyon: Kuramsal Arka Plan, Gelişimsel Dönemler ve Öğrenme- Öğretme*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2022.

Aydın, Ali Rıza. ''İnanma İhtiyacı ve Dini Ritüellerin Psikolojik Değeri''. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi.* 9/3 (2009):87-99.

Ayten, Ali. *Psikoloji ve Din-Psikologların Din ve Tanrı Görüşleri*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2012.

Bahadır, Abdulkerim. “Dindarlığın Kaynakları”. İçinde *Din Psikolojisi*, editör Hayati Hökelekli. 1-233.Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını, 2010.

Bayar, Münevver. *Hizmetiçi Eğitim, Motivasyon ve Performans Boyutlarıyla İnsan Kaynakları Yönetimi.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020.

Bayrakçeken, Samih- Oktay, Özlem-Samancı, Osman-Canpolat, Nurtaç.‘‘Motivasyon Kuramları Çerçevesinde Öğrencilerin Öğrenme Motivasyonlarının Arttırılması: Bir Derleme Çalışması’’. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 25/2 (2021): 689-690.

Bayrakçı, Mustafa. ‘‘Sosyal Öğrenme Kuramı ve Eğitimde Uygulanması’’. *SAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (2007):198-210.

Bayraktar, Hatice Vatansever. ‘‘Sınıf Yönetiminde Öğrenci Motivasyonu ve Motivasyonu Etkileyen Etmenler’’. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic.* 10/3 (2015):1079-1100.

Boyraz, Zeynep Nur. “Ebeveyn Tutumu ve İçsel Dini Motivasyon İlişkisi: Yetişkin Bireyler Üzerine Nicel Bir Araştırma”. İstanbul:İbn Haldun Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.

Budak, Selçuk. *Psikoloji Sözlüğü.* Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2000.

Budak, Selçuk. *Psikoloji Sözlüğü.* Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2003.

Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail el-Cu’fî. el-Câmiu’s-Sahîh. thk. Muhammed Züheyr b. Nâsır en-Nâsır, Beyrut: Dâru Tavkı’n-Necat, 1422/2001.

Certel, Hüseyin. *Din Psikolojisi*. Isparta: Berikan Yayınevi, 2014.

Çiftçi, Metin. ‘‘İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Okul Motivasyonları’’. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Çiftçi, Metin. “İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Okul Motivasyonlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Erzurum İli Örneği)”. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi.* 21/1 (2021): 279-301

Çiğdem, Emine. “Pansiyonda ve Ailesi Yanında Kalan Liseli Öğrencilerin Umut, Dindarlık ve Akademik Başarı Durumlarının Karşılaştırılması”. Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, 2020.

Çolak, Esma-Cırık, İlker. ‘‘Ortaokul Öğrencilerinin Motivasyon Kaynaklarının İncelenmesi’’. *Elementary Educatıon Onlıne* . 14/4 (2015): 1307-1326.

Dilekmen, Mücahit-Ada, Şükrü ‘‘Öğrenmede Güdülenme’’, *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi,* 11 (2005):113-123.

Doğan, Mebrure. ‘‘Dindarlık, Sabır ve Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişkiler’’. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014.

Dıraz, Abdullah. *Din ve Allah İnancı,* Çeviren Bekir Karlığa, İstanbul: Bir Yayıncılık, 2001.

Durkheim, Emile. *The Elemantary Forms Of Religious Life*, Çeviren Karen E. Fields, New York: The Free Press, 1995.

E. Woolfolk, Anita. *Educational Psychology.* Boston: Allyn ve Bacon, 1998.

Erkan, Durmuş. ‘‘Öğrenci Gözüyle İmam Hatip Ortaokullarında Motivasyon Düşüklüğünün Sebepleri: Karabağlar Örneği’’. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Ersöz, Aydan. ‘‘İngilizce Öğretiminde İçsel Güdülenme’’. *Gazi Üniversitesi Eğitim ve Bilim Dergisi*. 29/132 (2004):67-71.

Fırat, Erdoğan. ‘‘Din Psikolojisinde Konu ve Metot Problemi’’. *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi.* 5 (1989): 33-43.

Fromm, Erich. *Psikanaliz ve Din.* İstanbul: Say Yayınları, 2015.

Genç, Muhammed Mustafa. “Mesleki Motivasyon Kaynakları Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Üzerine Bir Araştırma”. *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi.* 21 (2024):36-76.

Glock, Charles Y, ‘‘Dindarlığın Boyutları Üzerine’’. İçinde *Din Sosyolojisi,* editör Yasin Aktay, M. Emin Köktaş. 252-274. Ankara: Vadi Yayınları, 1998.

Göksu, Mehmet Zeki. “Covid-19 Pandemi Sürecinde Online Din Eğitimi Faaliyetlerinde Oyunlaştırma: Kahoot! Uygulaması Örneği”. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi.* 10/28 (2022):181-198.

Göksu, Mehmet Zeki. *Ortaokullarda Değerler Eğitimi.* İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2024.

Güldiken, Nazlıcan. ‘‘Ortaokul Öğrencilerinde Öğretmene Güven İle Okul Motivasyonu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi’’. Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstütisi, Yüksek Lisans Tezi, 2023.

Güler, İlhami. *Sabit Din Dinamik Şeriat,* Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2012.

Gürses, İbrahim. *Dindarlık ve Kişilik.* Bursa: Emin Yayınları, 2010.

Güven, Metin. “Motivasyon Dindarlık İlişkisi”. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.

Horozcu, Ümit. ‘‘Tecrübi Araştırmalar Işığında Dindarlık ve Maneviyat ile Ruhsal ve Bedensel Sağlık Arasındaki İlişki’’. *Milel ve Nihal İnanç Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi.*7/1, (2010): 209-240.

Hökelekli, Hayati. “Dindarlığın Kaynakları”. İçinde *Din Psikolojisi*, editör Hayati Hökelekli. 1-233. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını, 2010.

Hökelekli, Hayati. *Din Psikolojisi.* Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2005.

Hökelekli, Hayati. *Din Psikolojisine Giriş.* İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2013.

İmamoğlu, Tuncay, Ruhattin Yazoğlu ve Vahdettin Başcı, *Din Felsefesi.* Erzurum:Eser Basın Yayın Dağıtım Matbaacılık, 2016.

James, William. *The Varieties of Religious Experience.* London: The Fontana Library,1962.

Karaca, Faruk. “Din Psikolojisinde Metot Sorunu ve Bir Dindarlık Ölçeğinin Türk Toplumuna Standardizasyonu”. *Ekev Akademi Dergisi*. 3/1, (2001):187-201.

Karaca, Faruk. *Din Psikolojisi*. Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık 2017.

Karacelil, Süleyman. ‘‘Din Eğitiminde Motivasyonun Önemi’’. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 6/4 (2013): 182-206.

Karakaya, Abdullah-Ay Alper, Ferda. ‘‘Çalışanların Motivasyonunu Etkileyen Faktörler: Sağlık Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma’’. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.* 31/1 (2007):55-67.

Karataş, Murat *Motivasyon ve Başarı: Zihninizi ve Bedeninizi Birleştirerek Hayallerinizi Gerçekleştirin*, 5.

Kayıklık, Hasan. ‘‘Bireysel Dindarlığın Boyutları ve İnanç- Davranış Etkileşimi’’. *İslami Araştırmalar Dergisi*. 19/3 (2006):491-499.

Kayıklık, Hasan. ‘‘Dini İnkâr Bağlamında Turan Dursun’’, *Ç.Ü.İ.F.D.* 6/1,(2006): 1-13.

Kayıklık, Hasan. *Din Psikolojisi: Bireysel Dindarlık Üzerine*. Adana: Karahan Yayınları, 2011.

Kaynak, Semih- Özhan, Mehmet Buğra- Kan, Adnan. ‘‘Ortaokul Öğrencileri İçin Okul Motivasyonu Ölçeği Geliştirme Çalışması’’. *International Periodical for the Languages.* 12/4 (2017): 293-312.

Keser, Aşkın. *Çalışma Yaşamında Motivasyon*. İzmit: Umuttepe Yayınları,2021.

Keyifli, Şükrü. “Eğitim ve Din Eğitimi”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.* 13/2, (2013):103-126.

Koç, Mustafa. “Dindarlığın Oluşumuna Din Eğitiminin Psiko Pedagojik Katkıları: ‘Değer-Yoksun Dindarlık’ Tipolojisi Bağlamında Teorik Bir Yaklaşım”. *Değerler Eğitimi Dergisi.* 15/33 (2017):87-138.

Köknel, Özcan. *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik*. İstanbul: Altın Kitaplar, 1983.

Köse Ali, Ayten Ali. *Din Psikolojisi,* İstanbul: Timaş Yayınları, 2012.

Köylü, Mustafa. “Ruh Sağlığı ve Din: Batı Toplumu Açısından Bir Değerlendirme”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.* 23/23, (2007): 65-92.

Mehmedoğlu, Ali Ulvi. ‘‘Dindarlığın Peşinde: Din Psikolojisinde Araştırma, Ölçme ve Yorumlama Üzerine’’. *İslami Araştırma Dergisi*. 19/3, (2006):465-478.

Mehmedoğlu, Ali Ulvi. *Kişilik ve Din*. İstanbul: Dem Yayınları, 2004.

Müslim, Ebû’l-Huseyin b. Haccâc el-Kuşeyrî en-Nîsâbûrî. Sahîh-i Müslim. thk. Muhammed Fuâd Abdulbâkî. Beyrût: Dâru’l-İhyâi’t-Türâsî’l- Arabî, 1375/1956.

Nalbant, Haldun. “Üniversite Öğrencilerinde Dindarlık ile Başarı Algısı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma (MAKÜ Örneği)”. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Onay, Ahmet. *Dindarlık, Etkileşim ve Değişim*. İstanbul: Dem Yayınları, 2004.

Onay, Ahmet. “İmam-Hatip Liselerindeki Din Eğitimi ve Dindarlık Yansımaları”. İçinde *İmam-Hatip Liselerinde Eğitim ve Öğretim*, ed. Mahmut Zengin. 97-112. (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2005.

Öztürk, Mustafa. ‘‘Ahlak Merkezli Bilgi Eksenli Dindarlık’’. *Diyanet Aylık Dergi.* 200 (2007): 5-7.

Pintrich, P.R. ‘‘A Motivational Science Perspective On The Role Of Student Motivation İn Learning And Teaching Context’’*Journal of Educational Psychology*, 95/4 (2003): 682-683.

Sarıkan, İbrahim Volkan. ‘‘Sosyal Adalet Liderliğinin Öğrenci Okul Motivasyonu Üzerindeki Rolü’’. Uşak: Uşak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.

Selçuk, Ziya- Güner, Nedret. *Sınıf İçi Rehberlik Uygulamaları.* Ankara:Pegem Yayıncılık,2003.

Seyhan, Beyazıt Yaşar. *Dindarlık ve Kişilik Açısından Sabır*. Bursa: Emin Yayınları, 2016.

Subaşı, Necdet. ‘‘Türkiye Dindarlığı: Yeni Tipolojiler’’. *İslamiyet Dergisi.* 5/4, (2002):17-40.

Şahin, Erdem. “Orta Öğretim Öğrencilerinde Dindarlık Düzeyi ve Okul Başarısı İlişkisi (Kayseri-Sarıoğlan Örneği)”. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Tetik, İlhan. “Ters Yüz Sınıf Modelinin Arapça Öğretiminde Akademik Başarı ve Tutum Üzerine Etkisi”. Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.

Tokur, Behlül. “İçsel Dini Motivasyon ve Özsaygı İlişkisi Üzerine Bir Araştırma”. *Ekev Akademi Dergisi*. 20/66 (2016): 156-176.

Tolstoy, Lev. *Din Nedir?*. İstanbul: Akvaryum Yayınevi, 2005.

Turan, Yahya. *Kişilik ve Dindarlık.* Ordu: Ensar Neşriyat, 2017.

Tümer, Günay. ‘‘Çeşitli Yönleriyle Din’’. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.* 28/1 (1986): 213-268.

Tümer, Günay. “Din”. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi,* 9:312-320. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1994.

Ulusoy, Ayten vd. *Eğitim Psikolojisi.* Ankara: Anı Yayıncılık,2016.

Uysal, Veysel. *Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum, Davranış ve Şahsiyet Özellikleri.* İstanbul: M.Ü.İ.F. Vakfı Yayınları, 1996.

Üzümcü, Muzaffer. ‘‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Yeterlikleri, Sorunları ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma’’. Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.

Yakut, Selahattin. “Lise Öğrencilerinde Dindarlık Düzeyinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.* 3/2 (2012): 223-255.

Yaparel, Recep. ‘‘Dinin Tarifi Mümkün Mü?’’. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 4 (1987): 403-417.

Yavuz, Kerim. ‘‘Dini İnancın Gelişmesinde Nativizm ve Tecrübecilik Problemi’’. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 7, (1986):129-142.

Yavuz, Kerim. “Din Psikolojisinin Araştırma Alanları”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5 (1982): 87-108.

Yıldız, Murat. ‘‘Dindarlığın Tanımı ve Boyutları Üzerine Psikolojik Bir Çalışma’’. *Tabula Rasa: Felsefe-Teoloji Dergisi.* 1/1 (2001): 19-42.

Yıldız, Zafer. ‘‘Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı ve Din Öğretimi’’. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2/33 (2014):147-161.

Yılmaz, Hüseyin. *Din ve Dindarlık.* İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2014.

Zengin, Mahmut. “Sunuş”. İçinde *İmam-Hatip Liselerinde Eğitim ve Öğretim*, haz. Mahmut Zengin. 11-12. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 200

EKLER

Ek 1: Etik Kurul Onayı

T.C
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
İNSAN ARAŞTIRMALARI SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER
ETİK KURULU KARARI

Etik Kurul Toplantı Tarihi	24/01/2024
Protokol No	01/15
Araştırma Başlığı	İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Akademik Motivasyonlarında Dindarlık Etkisi
Araştırma Türü	Nicel- İlişki arayıcı araştırma
Araştırmacılar	Doç. Dr. Mehmet Zeki GÖKSU (Danışman) Nuray ŞİMŞEK (Tez Öğrencisi)
Karar	Başvuru dosyanıza ait araştırmanız etik açıdan uygun bulunmuştur.

Açıklama:

1. *Etik Kurul Onayı, uygulama ve/veya veri toplama için araştırmacının ilgili kurum veya kuruluşlardan izin alma sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.*
2. *Kurul üyelerine ait araştırma önerileri görüşülürken, ilgili yönerge gereğince, öneri sahibi üye görüşmelere katılmamış ve oy kullanmamıştır.*

e-imzalıdır

Prof. Dr. Haydar EFE
İnsan Araştırmaları Sosyal ve Beşeri Bilimleri
Etik Kurul Başkanı

Ek 2. Anket Soruları

Saygıdeğer Öğrenciler ; Elinizdeki formda bilimsel bir çalışmada kullanılmak üzere birtakım maddeler bulunmaktadır. Yaptığınız işaretlemeler sonucu ortaya çıkacak olan veriler sadece bilimsel amaçlarla kullanılacak olup, sizden kimliğinizle ilgili hiçbir bilgi istenmemektedir. Araştırmanın güvenilir ve geçerli sonuçlar üretmesi, yapacağınız işaretlemelerin samimiyetine bağlıdır. Lütfen maddeleri dikkatli bir şekilde okuyup size en uygun ifadeyi (X) işareti ile belirtiniz. Destek ve işbirliğinizden dolayı şimdiden teşekkür ederim.

1. Cinsiyetiniz : (1) Erkek (2) Kız

2.Yaşınız : (1) 12-13 Yaş (2) 13-14 Yaş (3) 14-15 Yaş

3. Sosyo-Ekonomik Düzey : (1) Düşük (2) Ortanın Altı (3) Orta (4) Ortanın Üstü (5) Üst

*Lütfen maddeleri dikkatli bir şekilde okuyup size en uygun ifadeyi (**X**) işareti ile belirtiniz.*

		Hiç Katılmıyorum	*Katılmıyorum*	*Kararsızım*	*Katılıyorum*	*Tamamen Katılıyorum*
1.	**Dini inancım bütün hayatımı kapsar.**					
2.	**Hayatımda, Allah'ın varlığını (tecrübi olarak) hissediyorum.**					
3.	**Bir kimse her önemli karar aşamasında Allah'ın hidayetini (rehberliğini) istemelidir.**					
4.	**Dini inançlarım bazı durumlarda davranışlarımı kısıtlar.**					
5.	**Benim için hiçbir şey, (yapabildiğim en iyi bir şekilde) Allah'a kulluk etmekten daha önemli değildir.**					
6.	**Dinimi diğer bütün dünyevi işlerimin üzerinde tutmaya azami gayret sarf ederim.**					
7.	**Dini inançlarım hayata bakış açımı belirler.**					
8.	**Ahlaki bir hayat yaşadığım sürece neye inandığım o kadar önemli değil.**					
9.	**Dini değerlerin (inançlarımın) günlük işlerimi etkilemesine izin veremem.**					
10.	**Hayatta dinden çok daha önemli şeyler olduğuna inanıyorum.**					
11.	**Okulda derslere katılırım.**					
12.	**Okulda başarılı olmak isterim.**					
13.	**Elimde olsa okulu bırakırım.**					
14.	**Okulda geçirdiğim zamandan keyif alırım.**					
15.	**Okulda verilen ödevleri zevkle yaparım.**					
16.	**Gelecek hedeflerime ulaşmada okul önemlidir.**					
17.	**Tatillerde okulu özlerim.**					
18.	**Sınıf arkadaşlarım içerisinde en başarılı öğrenci olmak isterim.**					
19.	**Okul dışında ders çalışırken sıkılırım.**					
20.	**Okulda olabildiğince çok şey öğrenmek isterim.**					
21.	**Derslerime içimden gelerek çalışırım.**					
22.	**Sınıfımda "en çalışkan öğrenci" olarak bilinmek isterim.**					
23.	**Okula gitmek istemem.**					
24.	**Derslere hazırlıklı gelirim.**					

Ek 2. Anket Soruları Ortaokul Öğrencileri İçin Okul Motivasyonu Ölçeği(devamı)

Değerli öğrenciler,

Aşağıda katılım derecenize göre yanıtlamanız istenen ifadeler yer almaktadır. Vereceğiniz yanıtlar ortaokul öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen bilimsel bir araştırmada kullanılacaktır. Bu araştırma sonuçlarının güvenilir olması açısından sorulara içten ve gerçekçi yanıtlar vermeniz çok önemlidir. Vereceğiniz yanıtlar başka hiçbir yerde, başka hiçbir amaçla kullanılmayacaktır.

Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Okulda derslere katılırım.	O	O	O	O	O
2. Okulda başarılı olmak isterim.	O	O	O	O	O
3. Elimde olsa okulu bırakırım.	O	O	O	O	O
4. Okulda geçirdiğim zamandan keyif alırım.	O	O	O	O	O
5. Okulda verilen ödevleri zevkle yaparım.	O	O	O	O	O
6. Gelecek hedeflerime ulaşmada okul önemlidir.	O	O	O	O	O
7. Tatillerde okulu özlerim.	O	O	O	O	O
8. Sınıf arkadaşlarım içerisinde en başarılı öğrenci olmak isterim.	O	O	O	O	O
9. Okul dışında ders çalışırken sıkılırım.	O	O	O	O	O
10. Okulda olabildiğince çok şey öğrenmek isterim.	O	O	O	O	O
11. Derslerime içimden gelerek çalışırım.	O	O	O	O	O
12. Sınıfımda "en çalışkan öğrenci" olarak bilinmek isterim.	O	O	O	O	O
13. Okula gitmek istemem.	O	O	O	O	O
14. Derslere hazırlıklı gelirim.	O	O	O	O	O

Maddeler ve Alt Boyutlar

Hedef Boyutu Maddeler: ***2, 6, 8, 10, 12***
Performans Boyutu Maddeler:***1, 5, 9*, 11, 14***
Okula Bağlılık Boyutu Maddeler: ***3*, 4, 7, 13****

3*, 9*, 13* maddeler ters puanlanan maddelerdir. Ölçekten alınan puanlar arttıkça, öğrencinin okul motivasyonu düzeyi de artmaktadır.

Ek 2. Anket Soruları İçsel Dini Motivasyon Ölçeği(devamı)

Saygıdeğer Öğrenciler ; Elinizdeki formda bilimsel bir çalışmada kullanılmak üzere birtakım maddeler bulunmaktadır. Yaptığınız işaretlemeler sonucu ortaya çıkacak olan veriler sadece bilimsel amaçlarla kullanılacak olup, sizden kimliğinizle ilgili hiçbir bilgi istenmemektedir. Araştırmanın güvenilir ve geçerli sonuçlar üretmesi, yapacağınız işaretlemelerin samimiyetine bağlıdır. Lütfen maddeleri dikkatli bir şekilde okuyup size en uygun ifadeyi (X) işareti ile belirtiniz. Destek ve işbirliğinizden dolayı şimdiden teşekkür ederim.

1. Cinsiyetiniz : (1) Erkek (2) Kız

2.Yaşınız : (1) 12-13 Yaş (2) 13-14 Yaş (3) 14-15 Yaş

3. Sosyo-Ekonomik Düzey : (1) Düşük (2) Ortanın Altı (3) Orta (4) Ortanın Üstü (5) Üst

*Lütfen maddeleri dikkatli bir şekilde okuyup size en uygun ifadeyi (**X**) işareti ile belirtiniz.*		***Hiç Katılmıyorum***	***Katılmıyorum***	***Kararsızım***	***Katılıyorum***	***Tamamen Katılıyorum***
1.	**Dini inancım bütün hayatımı kapsar.**					
2.	**Hayatımda, Allah'ın varlığını (tecrübi olarak) hissediyorum.**					
3.	**Bir kimse her önemli karar aşamasında Allah'ın hidayetini (rehberliğini) istemelidir.**					
4.	**Dini inançlarım bazı durumlarda davranışlarımı kısıtlar.**					
5.	**Benim için hiçbir şey, (yapabildiğim en iyi bir şekilde) Allah'a kulluk etmekten daha önemli değildir.**					
6.	**Dinimi diğer bütün dünyevi işlerimin üzerinde tutmaya azami gayret sarf ederim.**					
7.	**Dini inançlarım hayata bakış açımı belirler.**					
8.	**Ahlaki bir hayat yaşadığım sürece neye inandığım o kadar önemli değil.**					
9.	**Dini değerlerin (inançlarımın) günlük işlerimi etkilemesine izin veremem.**					
10.	**Hayatta dinden çok daha önemli şeyler olduğuna inanıyorum.**					

Ek 3. Araştırma Uygulama İzin Talebi

T.C.
ERZİNCAN VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-45468433-605.01-99534402 26/03/2024
Konu : Araştırma Uygulama İzin Talebi
(Nuray ŞİMŞEK)

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a) Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21.01.2020 tarih ve 1563890 (Genelge 2020/2) sayılı yazısı.
b) Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Rektörlüğünün 05.03.2024 tarih ve E-63579008-399-343418 sayılı yazısı.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı öğretim üyelerinden Doç. Dr. Mehmet Zeki GÖKSU'nun danışmanlığını yürüttüğü 167712007 numaralı yüksek lisans programı öğrencisi Nuray ŞİMŞEK'in, "İmam Hatip Ortaokulları Öğrencilerinin Akademik Motivasyonlarında Dindarlık Etkisi" konulu tez çalışması kapsamında araştırma yapma talebine ilişkin, ilgi (b) yazı ve çalışması ilişikte sunulmuştur.

İlgi (a) Genelge esaslarına göre "İl Millî Eğitim Müdürlüğü Anket-Araştırma-Tez Çalışmalarını Değerlendirme Komisyonu" tarafından incelenen ilgililerin anket - ölçek çalışmasını, ilimiz genelinde resmi imam hatip ortaokulu müdürlüklerinde gönüllülük esasına göre öğrenci katılımıyla uygulama yapma talebi Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Hacı Ömer KARTAL
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR

Mehmet Emre CANPOLAT
Valî a.
Vali Yardımcısı

Ek: Yazı ve Ekleri (39 Sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Adres : Fatih Mah. 719 Sok. No: 28 ERZİNCAN
Belge Doğrulama Adresi : https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys
Bilgi için: AR-GE Birimi Görevlisi SATI
Telefon No : 0 (___) ___ __ __
Unvan : Memur
E-Posta: arge24@meb.gov.tr
İnternet Adresi: meb@hs01.kep.tr Faks:4462141185
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

Ek 4. Veli Olur Formu

T. C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
İnsan Araştırmaları Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu
Bilgilendirilmiş Gönüllü Veli-Vasi Olur Formu (BGVOF)

"İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Akademik Motivasyonlarında Dindarlık Etkisi (Erzincan Örneği)" adlı çalışma, ortaokul öğrencilerinin akademik başarılarıyla dindarlıkları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla planlanmıştır. Çalışmanın Aralık 2023-Şubat 2024 tarihleri arasında yapılması planlanmaktadır. Anket yöntemi kullanılarak tanımlayıcı olarak yapılması planlanan çalışmada anketlerin geri dönüş oranının düşük olma riski söz konusu olduğu için örneklem seçilmeyerek araştırmanın yapılmasının planlandığı kurumlardaki ortaokul öğrencilerine ulaşılması hedeflenmiştir. Anket soruları için velisi/vasisi olduğunuz çocuğunuzdan 15-20 dakika ayırması beklenmektedir. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için velisi/vasisi olduğunuz çocuğunuzdan beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, kendisine en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamasıdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya velisi/vasisi olduğunuz çocuğunuzun katılmasını kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çocuğunuz çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahiptir. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup çocuğunuzla ilgili kişisel bilgiler gizli tutulacak olup; ancak veriler yayın amacı ile kullanılabilir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya 05385796527 numaralı telefondan ulaşabilirsiniz.

"Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu"ndaki tüm açıklamaları okudum. Bana, konusu ve amacı belirtilen araştırma ile ilgili yazılı ve sözlü açıklama, aşağıda adı belirtilen kişi tarafından yapıldı. Araştırmaya velisi/vasisi olduğum .... gönüllü olarak katılmasını, istediğim zaman gerekçeli veya gerekçesiz olarak araştırmadan ayrılabileceğini ve kendi isteğime bakılmaksızın araştırmacı tarafından araştırma dışı bırakılabileceğini biliyorum. Söz konusu araştırmaya, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın kendi rızamla velisi/vasisi olduğum .... katılmasını onaylıyorum. ...../...../20..

Açıklamaları Yapan Araştırmacıların Adı / Soyadı / İmzası
Nursy ŞİMŞEK — *Doç.Dr. Mehmet Zeki GÖKSU*
Veli/Vasinin Adı / Soyadı / İmzası / Tarih
Bu kısım araştırma izni alındıktan sonra katılımcılara uygulama yapılmadan önce doldurulacaktır.
Gerekiyorsa Olur İşlemine Tanık Olan Kişinin Adı / Soyadı / İmzası / Tarih
Bu kısım araştırma izni alındıktan sonra katılımcılara uygulama yapılmadan önce doldurulacaktır.

ÖZ GEÇMİŞ

Ad SOYAD: Nuray YAVUZ ŞİMŞEK	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Erzincan Üniversitesi
Fakülte	İlahiyat Fakültesi
Bölümü	İlahiyat
Yüksek Lisans	
Üniversite	
Enstitü Adı	
Ana Bilim Dalı	
Programı	
Makale ve Bildiriler (Varsa)	
1. **2.**	